

Sopelimen

NESODDEN
HISTORIELAGS
ÅRSSKRIFT

2022

Innhold «Sopelimen» 2022:

Redaktørens forord:.....	3
Styret i Nesodden historielag.....	4
<i>Eli Vinje:</i>	
Frivillighetens år – en hilsen fra Nesodden historielags leder	5
<i>Johan Kvalvik Stanghelle:</i>	
Mot alle odds i 70 år – Sunnaas sykehus består	7
<i>Khanh-Thanh Nguyen: Vi-et-hjem-barna 1972–1986</i>	22
<i>Eli Vinje: Nesodden kommunes kulturminneplan.....</i>	30
<i>Harald Lorentzen: Fiskerne på Nordstrand</i>	36
<i>Harry Berggren: Fagerhøy Bil- og karosseriverksted</i>	43
<i>Stein Turtumøygaard:</i>	
Kanonbatteriet på Varden. Et kulturminne fra andre verdenskrig.	50
<i>Arild Drolsum: Blomstrende tider på Nesodden.....</i>	64
<i>Eli Vinje: Hagen på Fundingrud</i>	75
<i>BirdLife Nesodden ved Oddvin Lund m fl:</i>	
Fuglelivet på Nesodden i dag og i framtida.....	79

Forsidebilde:

Pauli og Julie Hansen ror fiske ved Nordstrand i 1931.

Redaktørens forord

Takk for idéer og bidrag til årets utgave av Sopelimen! Vi erfarer at folk er lette å be om å skrive artikler, men vi etterlyser flere som selv tar kontakt om historier de kjenner, eller steder de ønsker å synliggjøre og dele. Kanskje kan vi hjelpe til for å finne noen som kan skrive om dette?

Vår tilnærming er at Sopelimen skal romme det allmenne, det typiske og det spesielle. Kort sagt: Vi ønsker å dekke hverdagsliv og strev, men også modernisering og bedriftsetablering.

Fiskerne på Nordstrand og deres koner rodde fiske, fanget reker og hadde et hardt liv. Gartneriene vokste fram ut fra lokalt hagebruk, salg til sommergjester og på Stortorvet. Nå er de fleste av dem borte. Fagerhøy er eksempel på en moderne bedrift midt på Nesodden. Dette er historier om endring i behov, produksjon og distribusjon.

Sunnaas sykehus er Nesoddens største arbeidsplass med 700 ansatte, skapt gjennom entreprenørskap og vitenskapelig kompetanse. De vietnamesiske barna som fikk behandling der for krigsskader, er en sidehistorie til sykehuset. Vi møter handlekraft, omsorg og støtte i lokalsamfunnet.

Luftvern batteriet som under krigen skulle beskytte Oslo fra sør, lå på Varden. Dette er både krigshistorie å lære og krigsminne å forvalte.

Så vil vi ikke bare se bakover. Nesodden BirdLife har dokumentert fuglelivet på halvøya i ord og bilder og gir sin vurdering av hva som kan true det.

Fortsetter på neste side

I pakt med vårt oppdrag er historielaget opptatt av kulturminnevern. Derfor stod vi på i Nesodden kommunes arbeid med kulturminneplan. Vi skal fortsatt være vaktbikkje ved nye korsveier!

Sopelimen er vår kanal til medlemmene. Les den, del den, bruk den: hjelp oss til å forbedre lokal kunnskap og å styrke bevissthet om fortiden hos barn og voksne!

Nesodden, 15. september 2022
Jorunn Aasterud og Kari Østvedt

Medlemmene i styret for Nesodden historielag 2022:

Eli Vinje (leder)	Stein Turtumøygard
Erik Jakobsen (nestleder)	Gunhild Skatteboe (varamedlem)
Hanne Sigurdsson (kasserer)	Lise Granerud (varamedlem)
Kari Østvedt (sekretær)	Barbro Helgesen (varamedlem)
Jorunn Aasterud	

En hilsen fra Historielagets leder

2022 Frivillighetens år

Når våre medlemmer nå leser Sopelimen, nærmer vi oss slutten på året for frivillighet i Norge. Året har skullet hylle og vise fram alt som gjøres av frivillig arbeid i Norge. Og det er ikke lite. Av og til kan en undres over hvordan vi skulle ha greid oss her i landet hvis vi ikke hadde så mange besteforeldre som stadig – og med glede – stilte opp i familiene. Liknende tanker kan en gjøre seg når det gjelder frivilligheten.

Eli Vinje, historielagets leder

Foto: Amta

Det er vanskelig å finne noen områder hvor ikke frivilligheten er til stede og gjør en innsats, alt fra idrett til loppemarked, vaffelsteking, turstier, møter av alle slag og ivaretagning av interesser fra husflid til frimerker.

Nesodden historielag er også en del av frivilligheten. Gjennom vår møtevirksomhet informerer vi om historie på Nesodden, både små og store saker. Vi deltar i utvalg, stiller opp i media, svarer på høringer så sant det er noe som angår de områdene og sakene som vi er spesielt opptatt av. Vi tar vare på bygninger og tradisjoner. Fundingrudhuset er nettopp en slik bygning som det er viktig å ta vare på og som brukes til å fortelle hvordan noen faktisk bodde for mange år siden. Klokketårnet er et annet bygg som historielaget ønsker å bevare. Vi

arrangerer turer til områder av lokal historisk interesse og forteller om det vi kan se. Dyktige damer sørger for at en historisk hage holdes i stand ved Fundingrudhuset. Vi holder kirken åpen noen søndager på sommeren for at det skal være mulig å se vår vakre middelalderkirke. Vi prøver å holde kirkestier så ryddet at man kan ferdes på dem. To av våre medlemmer, Kjell Thoreby og Terje Gudbrandsen, gjør en stor innsats for å rydde rundt husmannsplassene så disse kan vises fram. Vi vil gjerne takke både disse to og våre andre dyktige medlemmer som står på for fellesskapet.

Vi har utgitt mange publikasjoner om mye på Nesodden fra tidligere butikker, bussene før i tiden til husmannsplasser og utvikling av områder. Mange steder ha vi også satt opp skilt som forteller noe om spesielle steder av interesse. På våre hjemmesider kan en se veldig mange bilder av personer og begivenheter, kanskje noe en kjenner seg igjen i.

Nesodden historielag er ikke noen stor organisasjon med ca 350 medlemmer, men vi har veldig mange dyktige og kunnskapsrike medlemmer som heldigvis deler sin kunnskap og innsikt med oss andre. Vi som er opptatt nettopp av historie, mener at kunnskap, innsikt og forståelse for fortiden, både den nære og mer fjerne, er vesentlig for å forstå vår egen tid. Det gir oss identitet.

Vi håper alle medlemmene hygger seg også med dette nummeret av Sopolimen og finner noe av spesiell interesse der.

Nesodden historielag er glad for å være en del av frivilligheten i Norge og vil gjerne være med på å hylle alt det frivillige arbeidet som gjøres. Vi er glad for at våre medlemmer støtter opp om alt arbeidet.

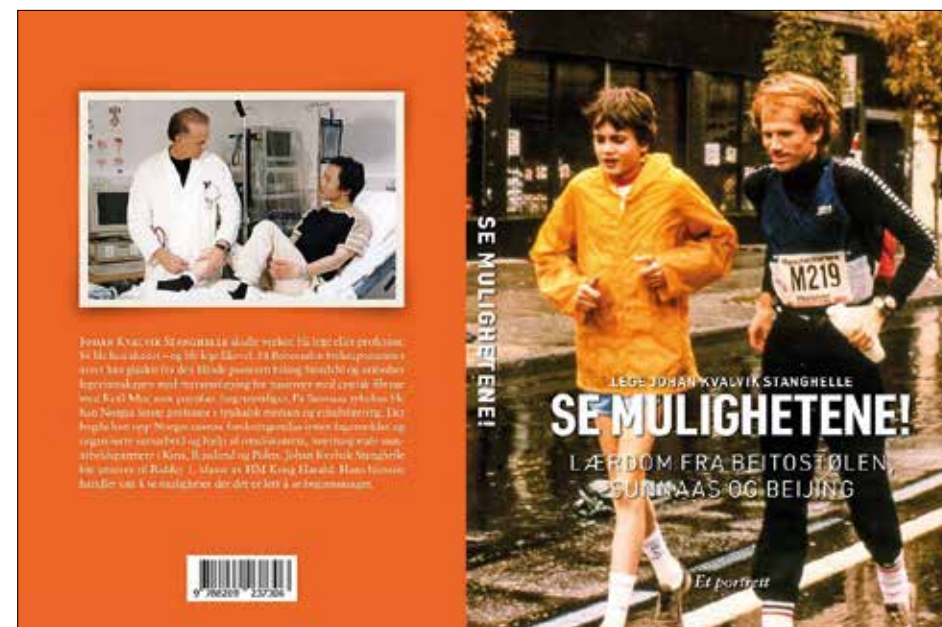
Nesodden historielag

Sunnaas sykehus består - mot alle odds i 70 år !

Av Johan Kvalvik Stanghelle (johanstanghelle@hotmail.com)

Forfatteren har vært ansatt ved Sunnaas sykehus de siste 40 år av sykehusets 70-årige historie, som lege/overlege, forskningsdirektør og professor i fagområdet fysikalsk medisin og rehabilitering. Han ble anmodet om å nedtegne noen refleksjoner om historien til sykehuset, og spesielt fundere over at Nesoddens nest største arbeidsplass har bestått og utviklet seg til et internasjonalt ledende rehabiliteringssykehus, tross mange skjær i sjøen.

Innholdet i artikkelen er forfatterens ansvar alene.

Bok av Kristin M. Hauge: Portrett av Johan K. Stanghelle, 2021.

Et historisk møte

I formannskapsmøte på Nesodden den 25. juni 1952, for 70 år siden, fortalte ordfører Karlot Langfeldt at han hadde hatt besøk av en mann ved navn Rolf Sunnaas, som ville kjøpe 10 – 15 mål tomt for å bygge et pleiehjem. De hadde tatt en tur sammen borte ved Bæråsen, der hvor kommunen hadde begynt å parsellere ut boligtomter til 1500 kr. målet. Rolf Sunnaas hadde funnet et passende område å bygge på, og det ville han gjerne kjøpe. Siden det var et godt formål som kommunen også kunne dra nytte av, foreslo ordføreren at Sunnaas kunne få det arealet han ba om - for 1000 kr. målet, som Sunnaas hadde prutet prisen ned til. Formannskapet hadde ingen innvendinger, og det gikk like greit i kommunestyret noen uker senere. Det tok angivelig ikke mange minuttene å avgjøre kanskje den viktigste eiendomsoverdragelsen i kommunens historie, og Rolf Sunnaas ble grunneier på Nesodden.

Dermed ble Sunnaas pleiehjem, senere kalt Sunnaas sykehus, bygd som et lysende fyrårn øverst på

Nesoddlandet, med utsikt over Oslofjorden og Asker-landet. Gründerne Birgit og Rolf Sunnaas hadde drevet Brønnøya pleiehjem for 43 pasienter, men ønsket å bygge noe større og finere. En kveld de var ute i båt utenfor Brønnøya etter at sola var gått ned kunne de se hvordan sola fortsatt skinte på toppen av den bratte skrenten på Nesodden. Da utbrøt Rolf Sunnaas: «Der vil jeg bygge mitt Soria Moria». Birgit var enig, og dermed startet prosessen med besøk hos ordfører Karlot Langfeldt. Saksgangen videre syntes ubyråkratisk, men det innebar stor velvilje og forståelse fra Nesodden kommune og garantister for lån til kjøp og oppbygging av familiebedriften Sunnaas pleiehjem.

Sunnaas pleiehjem

Sunnaas pleiehjem, tegnet av arkitekt Kirsten Sinding-Larsen, stod ferdig i 1953 med plass til 60–70 pasienter, vesentlig pleiepasienter fra Oslo, utplukket fra Oslo sykehusene. Der var det etter krigen et betydelig problem med mange

Sunnaas sykehus sett fra sjøsiden.

ferdigbehandlede pasienter som ikke kunne utskrives til hjemmet på grunn av dårlige boforhold og pleiebehov. Oppbygging av pleiehjem var således godt mottatt i Oslo kommune, og Nesodden kommune fikk også tilgang på noen av plassene. Det var ikke bare sykehjemmets beliggenhet som skapte entusiasme. Ekteparet Sunnaas drev også på en helt annen måte enn ved andre sykehjem, spesielt med måten pasientene ble involvert i det sosiale livet på. På sykehusområdet anla han både hønsehus og fiskedam, og innendørs ble det anlagt akvarium og rikelig med planter. Rolf Sunnaas selv gikk runder på sykehjemmet både morgen og kveld og snakket med hver enkelt, ofte over ett slag sjakk. Birgit Sunnaas tok seg av det

administrative og økonomiske.

Behovet for pleiehjem ble også synlig gjennom polioepidemiene, som varte til 1956 i Norge, da poliovaksinen ble tilgjengelig. Mange poliorammede fikk store skader med lammelser, og noen fikk også lammelser av åndedrettsmuskulaturen. Flere av disse, noen med pustehjelpemidler som jernlunger og senere respiratorer, kom til Sunnaas pleiehjem på 1950-tallet. Dette medførte at det ble behov for mer enn en tilsynslege for pasientene. Man søkte derfor om å få tilsatt en fast overlege, noe som også var påkrevet hvis man skulle benevnes sykehus. Samtidig foreslo Rolf Sunnaas en utvidelse av bygningsmassen med ytterligere 70 senger.

1961: Fra pleiehjem til sykehus – fast overlege

Den første overlegen ved Sunnaas ble nevrolog Nils Sponheim fra Ulvik i Hardanger. Han var nevrolog og hadde jobbet både ved Haukeland sykehus og attføringsinstituttet i Bergen, blant annet med poliopasienter. Etter lange forhandlinger ble Nils Sponheim ansatt fra 1. august 1961, og fra den dato kunne man bruke betegnelsen Sunnaas sykehus. Samtidig ble det ansatt ledere og representanter fra ulike yrkesgrupper.

Legene ved Oslo-sykehusene stod lenge fast på at de skulle bestemme hvem som skulle overflyttes til Sunnaas, men overlege Sponheim mente at det da mest ble pleiepasienter, og etter beinhard kamp ble Sponheims innstilling om at Sunnaas sykehus selv skulle bestemme over innleggelsene tatt til følge. Denne avgjørelsen ble svært viktig for å utvikle kunnskap om behandling av spesielle pasientgrupper og problemstillinger.

I 1969 kom overlege nummer to, nevrokirurg Ragnar Gjone,

som hadde erfaring med pasienter med tverrsnittlammelse/ryggmargsskade, både behandling og forskning. Pasienter med slike skader fikk en særskilt plass ved Sunnaas sykehus, og sykehuset opparbeidet seg en nasjonal spisskompetanse om ryggmargsskader. Denne spissfunksjonen hadde sannsynligvis stor betydning når det med ujevne mellomrom ble reist tvil om sykehusets eksistens.

Vietnam-barna (1968 –); første internasjonale engasjement

I 1968 kom 13 krigsskadede barn fra Vietnam til Norge. De hadde ulike alvorlige skader og behov for rehabilitering, deriblant ryggmargsskader. Dette ble en engasjerende oppgave både for ledelsen og for terapeutene ved Sunnaas sykehus. Ni av barna ble etablert i Norge. Historien til barna fra Vietnam ble særdeles godt stoff for media, og Sunnaas fikk et godt rykte på seg for internasjonalt engasjement, noe som sannsynligvis har hatt betydning for videre eksistens, som en slags nasjonal beredskap ved ulike kriser.

Samling i Sunnaas International Network. Representanter fra USA, Kina, Russland, Sverige, Palestina og Israel sammen med Sunnaas-involverte.

Et eksempel på et pågående utradisjonelt internasjonalt samarbeid er «Sunnaas International Network» (SIN), hvor følgende sju land er med i et forskningsnettverk: USA, Russland, Kina, Palestina, Israel, Sverige og Norge. Slikt kan det bli både storpolitikk og grensesprengende resultater ut av.

Sunnaas sykehus blir gitt til Oslo kommune; 1979

Allerede i 1975 ble det vedtatt at Oslo kommune skulle overta Sunnaas sykehus, noe som ekteparet Sunnaas hadde foreslått, men egentlig planlagt skulle skje når Rolf Sunnaas ble 67 år, altså høsten

1983, eller tidligere hvis ekteparet av helsemessige grunner ikke lenger kunne forestå driften. Rolf Sunnaas ble syk, og døde som pasient på eget sykehus 8. januar 1979. Birgit Sunnaas drev sykehuset alene til 1. juli samme år, deretter overtok Oslo kommune.

Ekteparet Sunnaas hadde all grunn til å være både stolt og fornøyd med sin store pioner-innsats, og de ble også hyllet for sitt arbeid. I 1971 ble Rolf Sunnaas utnevnt til Ridder av 1. klasse av St. Olavs Orden, og han mottok St. Hallvard-medaljen i 1980. Virksomheten ble ellers drevet fram av engasjerte og

dedikerte medarbeidere med tverrfaglig bakgrunn, og denne tverrfagligheten formet den nye medisinske spesialiteten fysisk medisin og rehabilitering. Hittil var virksomheten mest basert på klinisk erfaring, men forskningsbasert kunnskap skulle komme.

Betydningen av forskning kombinert med klinikken ble formulert slik av en de sterke støttespillerne den første tiden, professor og nevrokirurg ved Ullevål sykehus, Kristian Kristiansen:

«Vurderingen av et sykehus medisinske standard baseres først og fremst på den skriftlige dokumentasjon av forskningsvirksomheten; det være seg klinisk eksperimentell eller basalmedisinsk forskning. Dette gjelder i særlig grad universitetssykehusene, men også sentralsykehus og ikke minst spesialsykehus som Sunnaas».

Ekteparet Sunnaas fikk også oppleve at det siste byggetrinn i opprinnelig plan ble tatt i bruk, den såkalte 6-posten, med 40 enerom for langtidspasienter, som

ble åpnet i 1975. Samtidig fikk administrasjonen og legene sine kontorer og laboratorier, samt at sykehuset fikk et moderne auditorium. I 1975 hadde Sunnaas sykehus i alt 247 senger fordelt på 6 sengeposter, godt utstyrte ergo- og fysioterapiavdelinger og et nystartet afasisenter.

Forholdet til Nesodden kommune blir beskrevet som godt helt fra starten, men det var saker som medførte langvarig uenighet, særlig utfordringer rundt nybygg, men sakene endte til slutt med «kompromiss som ingen av partene var fornøyd med».

Beitostølen helsesportsenter fra 1970

Parallelt med etableringen av Sunnaas sykehus kom også opprettelsen av Beitostølen helsesportsenter, hvor den blinde entertainer og ildsjel Erling Stordahl (1923–1994) gikk i spissen for å etablere et senter der tilpasset fysisk aktivitet var det sentrale i behandlingen. Dette senteret ble åpnet i 1970, med gründeren Erling Stordahl som direktør til 1993, og det ble etablert god kontakt med

Den blinde entertainer og ildsjel, direktør Erling Stordahl ved Beitostølen helsesportsenter, som åpnet i 1970, og som har hatt nært samarbeid med Sunnaas sykehus.

Sunnaas sykehus, spesielt fordi mange pasienter hadde nytte av å benytte begge steder, i ulike faser av rehabiliteringen. Dette samarbeidet bidro tilsynelatende til begge institusjoners berettigelse.

Direktører etter Rolf Sunnaas (1979 –)

Ny direktør ved Sunnaas sykehus etter Rolf Sunnaas ble Øivind Lunde i perioden 1979–1999, deretter Helge Moi 1999–2002 og Einar Magnus Strand fra 2002. Øivind Lunde var tidligere kontorsjef i Oslo kommune med

ansvar for alle sykehusbudsjetter, og ble oppfattet som en utpreget byråkrat. I de 20 årene han var direktør var økonomien en kronisk utfordring, og han gjorde tilsynelatende en heroisk innsats for å berge budsjettet til Sunnaas sykehus år for år i kamp med de andre Oslo-sykehusene. Det ble stadig fremmet forslag om å legge Sunnaas sykehus inn under Oslo-sykehusene, spesielt Ullevål sykehus. Mange husker de alvorlige talene fra direktøren i forbindelse med årlig julemiddag for alle ansatte, hvor den dystre økonomiske

tilstand og prognose syntes å være hovedbudskapet. Deretter var gjerne de fleste revynummer i juleunderholdningen rettet mot de trange kår og innstramminger, eksempelvis folkevisa «Ta fram stridskjorta, gutar», framført av legegruppa Fjell-ljom. Men Sunnaas sykehus bestod, ett år i gangen, antakelig grunnet en kombinasjon av god klinisk behandling, støtte fra pasientforeninger og politikere, samt korrekt byråkratisk bokføring?

Forskning fra Sunnaas sykehus før 1979

De eneste publikasjonene før 1979 var en artikkel av fysioterapeutene Mette Sveram og Kirsten Sandborg i Norsk Mensendieck forbunds medlemsblad i 1971, og en publikasjon om ryggmargsskade ved overlege Ragnar Gjone og nevrokirurgene på Ullevål i Scandinavian Journal of Rehabilitation Medicine i 1972.

Den kliniske aktiviteten var imidlertid stor. I 1979 var det 247 sengeplasser og godt over 300 stillinger, av disse var det to overleger og fire assistentleger. I tillegg til Nils Sponheim og

Ragnar Gjone var særlig Nils Hjeltnes kommet som ny lege- og forsknings-ressurs, med bakgrunn fra arbeidsfysiologi og forskning, og han fikk i oppdrag å bygge opp et avansert arbeidsfysiologisk laboratorium ved Sunnaas, slik at man kunne objektivisere den fysiske kapasiteten til pasientene. Dette kunne også brukes i en rekke forskningsoppgaver, ikke minst senere medisinske doktorgrader.

Psykologene ved Sunnaas hadde fra 1977 fått en viktig tildeling, kalt Nasjonalforeningens institutt for afasi og hjerneslag, Sunnaas sykehus. Dette ble en organisatorisk del av sykehuset, og psykolog Ivar Reinvang ble instituttleder. Afasi-instituttet var også et tverrfaglig prosjekt, og en del av jobben bestod i opplæring av fagfolk rundt om i landet som skulle ta seg av pasienter med afasi og andre følgetilstander etter hjerneslag. Dette ga støtet til at sykehuset utviklet seg et langt skritt videre som en undervisningsinstitusjon. Videre ble opprettelsen av afasi-instituttet også starten på Sunnaas sykehus som forskningsinstitusjon.

Sykehusets «spisskompetanse»
I 1980-årene arbeidet et såkalt evalueringsutvalg med sykehusets målsetting og størrelse. Dette utvalget konkluderte man med at man måtte redusere pasienttallet for å oppnå faglige mål og økonomisk balanse. Man ville trappe ned på enklere rehabiliteringsoppgaver og øke regionale oppgaver. Direktør Øivind Lunde dro sammen med overlege Sverre Mæhlum på besøk til sykehusene utenfor Oslo-regionen for å orientere om sykehusets spisskompetanse, noe som medførte «riktigere» og flere søknader, samtidig som pasienttallet ble redusert til 130. Ifølge evalueringsutvalget skulle man konsentrere seg om fire seksjoner: 1. Allmennseksjon, 2. Ryggmargsskadeseksjon, 3. Hjerneslagseksjon og 4. Hodeskadeseksjon. De tre siste var såkalte spissfunksjoner. Dette var mer kompliserte pasienter som hadde behov for tverrfaglig behandling. Sunnaas sykehus framtrådte dermed som det høyest spesialiserte fagmiljøet innen norsk rehabilitering, og inndelingen i seksjoner gav muligheten til å utvikle terapi- og senere forskningen – på en hensiktsmessig måte.

Forskning 1979–1999

I 1982 ble psykolog Ivar Reinvang den første som tok doktorgrad ved Sunnaas sykehus, deretter fulgte psykologkollegaene Arnstein Finset i 1989 og Kjetil Sundet i 1990. Disse tre utforsket forskjellige sider ved følgetilstander etter hjerneslag. Alle tre fortsatte sin forskerkarriere, men ved universitetet i Oslo, vesentlig fordi Sunnaas sykehus på den tid ikke hadde miljø for forskere på så høyt nivå. Sunnaas sykehus rekrutterte således ledende fagfolk innen feltet i Norge, men var foreløpig ikke i stand til å ta vare på dem selv.

I tillegg til de tre psykologene ble det gjennomført tre andre doktorgrader på 1990-tallet, først lege/undertegnede Johan K. Stanghelle med avhandling om fysisk trening hos pasienter med cystisk fibrose i 1993, dernest fysiolog Anne Kirsti Aksnes i 1995 og lege Nils Hjeltnes i 1998, begge med utgangspunkt i arbeidsfysiologisk laboratorium ved Sunnaas sykehus i tett samarbeid med basalforskningsmiljøet ved Karolinska instituttet i Stockholm. Bare Stanghelle og Hjeltnes

fortsatte ved Sunnaas sykehus etter doktorgraden. Det var imidlertid tilkommet to nye leger med doktorgrader, Jan Berstad og Sverre Mæhlum, og det var en gryende forskningsinteresse generelt, men stort sett som fritidsaktivitet for spesielt interesserte.

Forfatterens forskning om virkningen av fysisk aktivitet hos unge med den kroniske og uhelbredelige lungesykdommen cystisk fibrose (CF) må betegnes som en bigeskjeft, som ble drevet fram på grunn av de positive resultatene som kunne dokumenteres, stikk i strid med datidens internasjonale oppfatning. Forsøkene startet på Beitostølen helsesportsenter, og fortsatte ved Sunnaas sykehus, ikke minst takket være bruk av arbeidsfysiologisk laboratorium. Størst oppmerksomhet, og kritikk, kom da noen av CF-pasientene deltok i New York City Marathon. «It is unnatural for these patients to run unless they are thieves or victims», skrev en kjent amerikansk CF-professor som respons på presentasjon av maratonløpet i et internasjonalt tidsskrift. Ketil Moe

fra Lillesand ble en kjent norsk frontfigur, som gjennomførte New York City Marathon i alt 14 ganger 1983–1999, siste to ganger med transplanterte lunger. Men kritikken stilnet etter hvert, og etter 20 års involvering i ulike forskningsprosjekter om CF var det fra 2000-tallet blitt både nasjonalt og internasjonalt anerkjent at man skal anbefale regelmessig fysisk aktivitet som ledd i behandlingen hos CF-pasienter. Oppfølgingen ble også sentralisert i Norge gjennom et nasjonalt CF-senter ved Ullevål sykehus. Sunnaas sykehus har ikke hatt ansvaret for denne pasientgruppen, men forsøkene illustrerer at fokusert forskning kan drives på konkrete problemstillinger innen vår spesialitet. Muligens virket også all – delvis positiv – omtale til fordel for sykehusets videre eksistens. Forfatteren har fått sin betydelige andel både av kritikk og av støtte, sistnevnte ikke minst ved utnevnelse til Ridder av 1. klasse av St. Olavs Orden i 2015, mye grunnet CF-forskningen og det internasjonale engasjementet.

Johan K. Stangbelle (th) utnevnes til Ridder av 1. klasse av St. Olavs Orden i 2015. Kansellisjef Mette Tverli overrekker ordenen på Sunnaas sammen med direktør Einar Magnus Strand.

Statlig overtakelse 2002 – eget helseforetak ?

En tøffere kamp kom i forbindelse med innføringen av helseforetakmodellen og statlig overtakelse av alle sykehus fra 2002, der faglige instanser innstilte på nedleggelse av Sunnaas sykehus og overføring av ressursene til Oslo/ Ullevål. Det så dystert ut, men støtte både fra sosialkomiteen i Stortinget og nesodding og helseminister Dagfinn Høybråten hadde sannsynlig avgjørende betydning i den første kampen før 2002.

Tross den politiske støtten i første runde fortsatte usikkerheten, og Sunnaas sykehus fikk fungere som eget helseforetak nærmest bare på åremål fra 2002 til 2010, med faglig innstilling om at ressursene burde flyttes til Gaustadjordet. Forfatteren var involvert i noen møter med overordnende i Helse Øst, og fikk forståelsen av at Helse Øst ikke så at Sunnaas sykehus fungerte på et høyere nivå enn mange opptreningsinstitusjoner, og ressursene kunne derfor med fordel styres fra Ullevål, som hadde bedre mulighet til å utvikle

Tidligere helseminister, nesodding Dagfinn Høybråten (th) har vært en sentral støttespiller for Sunnaas sykehus. Her overrekker han Kongens fortjenestemedalje i gull til overlege Nils Hjeltnes i 1913.

fagområdet gjennom forskning. Etter forfatterens oppfatning krevde Helse Øst mye mer av Sunnaas i form av utvikling og nyvinninger enn det som ble presentert. Fristen for å vise dette var imidlertid nærmest gått ut, og i perioden 2002–2010 bestemte Helse Øst i alt seks ganger at Sunnaas sykehus skulle nedlegges, men like mange ganger ble sykehuset reddet, dog bare kortvarig. Nytilsatt direktør Einar Magnus Strand kalte denne tiden «nådetiden for Sunnaas

sykehus», og han gjorde noen viktige strategiske grep for å imøtegå kritikken fra Helse Øst, ikke minst med forskningen ved sykehuset, siden denne tilsynelatende telte svært mye ved bedømmelse av kvalitet, som professor Kristiansen påpekte allerede på 1970-tallet.

Strategiske grep fra 2002

En tydelig opptrapping av forskningsaktiviteten ble planlagt. Undertegnede ble bedt om å bli forskningsdirektør og leder av en

nyopprettet Forskningsavdeling. Hver fagsjef, i alt åtte, fikk krav om å inneha forskningskompetanse, dvs. minimum doktorgrad, eller skaffe seg slik kompetanse. Sykehuset ansatte såkalte gjesteprofessorer for alle helsefagene, blant Skandinavias ypperste, med hovedhensikt å støtte den aktuelle fagsjef og utvikle forskningskultur generelt, inklusive den kunnskapsbaserte praksis i klinikken. Fysioterapeutene gikk foran ved å ansette professor Elisabeth Olsson fra Karolinska Institutet i Stockholm. Dette virket umiddelbart positivt, og ergoterapeutene fulgte opp med å ansette professor Ann-Kristin Eliasson fra Karolinska. Så fulgte avtaler med sykepleierne, spesialpedagogene, sosionomene, ernæringsfysiologene, og til slutt psykologene og legene, som lenge mente de var selvhjulpne innen forskning, men de benyttet ordningen til å organisere formelt samarbeid med ledende internasjonale kolleger. TRS (Trenings – og Rådgivnings-Senteret for sjeldne diagnoser ved Sunnaas sykehus) fulgte opp med å organisere tilsvarende opptrappingsplan for forskningen. Avløn-

Elisabeth Olsson fra Karolinska Institutet i Stockholm ble den første av åtte gjesteprofessorer ved Sunnaas sykehus. Hun var professor i fysioterapi og hadde til oppgave å «akademisere» fysioterapeutene ved Sunnaas sykehus.

ningen til gjesteprofessorene var som oftest timelønn etter avtalt veiledning, og ordningen ble karakterisert som «urimelig billig og effektiv». Mange institusjoner så med nysgjerrighet og undring, etterhvert med beundring, på denne «unorske» ordning med gjesteprofessorer.

Ytterligere internasjonalt samarbeid ble pålagt hver doktorgradskandidat, da minst en av veilederne skulle være blant internasjonale eksperter på området. Sunnaas sykehus skulle i tillegg videreføre

sitt sterke og til dels utradisjonelle internasjonale samarbeid, kalt Sunnaas International Network (SIN). Man kom i gang med felles forskningsprosjekter; om hjerneslagpasienter, ledet av fysioterapeut/professor Birgitta Langhammer og forskningskoordinator Susanne Sällström, og om barn med ryggmargsskader, ledet av fysioterapeut/professor Kirsti Skavberg Roaldsen, som også overtok ledelsen av SIN-nettverket.

Laboratoriene ved sykehuset forpliktet seg også til å være behjelpelig ved forskning, og ansatte der skulle ha forskningserfaring. Finansieringen av Forskningsavde-

lingen og ovennevnte tiltak skulle foregå dels ved ekstern forskningsstøtte etter søknad og dels ved interne midler, som skulle trappes gradvis opp fra 0,7 % av totalbudsjettet til samme prosent av brutobudsjettet som de norske universitetssykehusene (5–10%). Denne målsetting lyktes underlig nok.

Ved slik målrettet satsing tar det likevel en viss (utålmodig) tid før resultatene viser seg. Men forskning tar tid, selv om utålmodigheten hadde god grobunn. Etter 4–5 år så man imidlertid en betydelig økning i antallet publikasjoner og doktorgrader, man fikk deretter oppleve et økende antall

Psykolog Anne Kristine Schancke ble fagsjef for fysioterapeutene etter at de tre-fire første pionerer i faget forlot sykehuset, hun tok egen doktorgrad om polio og har bygget opp et sterkt faglig nivå blant kollegene. I 2020 mottok hun Kongens Fortjenestemedalje i gull, overrakt av direktør Einar Magnus Strand.

med bistillinger fra universitetet og økt internasjonalt samarbeid, slik at undervisning og forskning ble ytterligere prioritert. Man kunne således mot slutten av «nådetiden» rundt 2010 presentere over 50 årlige publikasjoner, 3–5 doktorgrader årlig, en 10-dobling av ansatte med doktorgrad eller med bistilling på universitetet, og en imponerende internasjonal portefølje. I internasjonal sammenheng er det særlig satsingen på tverrfagligheten som forundrer og imponerer, og som skiller Sunnaas sykehus fra de største og beste europeiske institusjoner. Etter hvert har man også satset på å bygge opp innovasjonsvirksomheten tilsvarende, og dette synes å bli prioritert framover. Det er nå sjelden at fagpersoner forlater sykehuset fordi de har tatt en doktorgrad.

Hver yrkesgruppe har selvsagt noe forskjellig utvikling. Det er fortsatt flest leger og psykologer med forskningskompetanse, men fysioterapeutene har også hatt en imponerende utvikling, og alle åtte fagsjefer ved sykehuset rapporterer om god progresjon.

Det er selvsagt flere årsaker til

den senere års roligere periode for Sunnaas sykehus, men det er nærliggende å tro at noe av grunnen ligger i bedømmelsen av forskningen, i tillegg til at klinikken blir bedømt som utmerket. Helse Øst, nå Helse SørØst, og Helse- og Omsorgsdepartementet, har gitt Sunnaas sykehus både arbeidsro og ett nytt bygg, og tillatelse til et ytterligere nybygg, noe som tyder på at Nesodden får beholde 700 arbeidsplasser i overskuelig framtid. Man tror først og fremst at utviklingen har vært til det beste for pasienter med alvorlige skader og sykdommer. Man ønsker å fortsette den kreativitet og nytenkning som Birgit og Rolf Sunnaas stod for, spesielt da de ikke var redd for skjær i sjøen da de for 70 år siden så «Soria Moria» i solnedgangen.

Supplerende litteratur:

Egil Houg, 2004, Sunnaas sykehus HF: «Mitt Soria Moria. Historien om Sunnaas sykehus», Kristin M. Hauge, 2021, JKS Forlag: «Lege Johan Kvalvik Stanghelle. Se mulighetene! Lærdom fra Beitostølen, Sunnaas og Beijing».

Vi-et-Hjem 1972–1986

av Khanh Thanh Nguyen

Høsten 1968 kom tretten barn fra Vietnam til Sunnaas sykehus for medisinsk behandling. Jeg var en av dem. Ni var krigsskadede og tre av barna poliorammede. Det var den norske organisasjonen Terre des Hommes (TDH-N), ledet av Knut Magnus, Ingerid Magnus og Adler Holmboe, som hadde ansvaret for oss. Meningen var at vi skulle få medisinsk behandling og opptrening. Deretter skulle vi sendes tilbake til Vietnam.

Den 10. juli 1969 varslet Sunnaas Sykehus at vi ble medisinsk ferdigbehandlet innen september, og at samtlige ville bli utskrevet da. TDH-N og kretsen rundt dem var ganske kritiske til denne avgjørelsen, men også fortvilet med tanke på vår videre skjebne. Kretsen rundt oss var våre besøksforeldre, som TDH-N hadde plukket ut med det formål å gi oss trygge voksenkontakter under oppholdet.

Krigen i Vietnam var på sin verste. TDH-N stilte spørsmålet om hva ville si å være ferdigbehandlet for en paraplegiker – de fleste av oss hadde lammelser fra brystet eller livet og ned. Det

var skader som gjorde at vi hadde kontinuerlig behov for både trening og medisinsk oppfølging. I tillegg kom behovet for nødvendige medisinsk utstyr for at vi skulle klare oss i dagliglivet? Hva vil si for et barn - en ungdom i vekst - som har mistet ett eller begge bena klare seg i det krigsherjede og luftfartige Vietnam? Hvordan skal de få laget og tilpasset nye proteser og andre nødvendige hjelpemidler? Vi kom fra forskjellige deler i Vietnam. Vietnamkrigen raste og det fantes ikke institusjoner eller etterbehandlingshjem i våre landsbyer som vi kunne dra til for å få hjelp. TDH-N og våre besøksforeldre ble derfor ganske

bekymret da de mottok melding om utskrivningen.

TDH-N og våre besøksforeldre var utrolig flinke til å skjerme oss for konflikten og usikkerheten som oppstod i forbindelsen med varsel om utskrivningen og fram til vi fikk et eget hjem. I ettertid forstår vi jo at situasjonen var uutholdelig for ansvarsbevisste og humanistiske Knut Magnus, Ingerid Magnus og Adler Holmboe og for våre besøksforeldre. Knut var dr.philos. og kreftforsker og var med og bygget opp kreftregisteret. Adler var historiker og universitetslektor ved Universitet i Oslo. Våre besøksforeldre var også

ressurserke og opplyste. De var kunstnere, forfattere og ansatte i høye posisjoner. Ingen av disse ville sende oss tilbake til Vietnam i perioden 1969–1975 da krigen herjet som verst, med mindre våre foreldre i Vietnam krevde det..

Sommeren 1970 ble fire av oss sendt tilbake til Vietnam. Det var de tre poliorammede og en med et amputert ben. De som kunne bo privat, fikk bo hos sine besøksforeldre mens de gikk på yrkesskolen. Jeg ble sendt til Nøtterøy på internatskole. Året etter kom en til, og vi gikk sammen på Teigar Ungdomsskole. Resten fikk TDH-N forhandlet seg fram til en avtale med Sunnaas sykehus, slik at de kunne bo der midlertidig og gå på skole.

Imens jobbet TDH-N, våre besøksforeldre og TDH-N's gode medhjelpere intenst for å skaffe et hjem for oss. En av foreldrene var grafisk designer. Han stod for utformingen av en brosjyre som ble laget for å samle inn grunnkapital for å få lån til huset.

*Faksimile av artikkel i
Arbeiderbladet 19.4.1971*

Andre foreldre hadde kontakter i kommunen og forhandlet fram til gratis tomt ved siden av Sunnaas sykehus. En av besøksforeldrene var arkitekt. Han tegnet huset og oppfølging uten honorarer. En annen jobbet i Husbanken og skaffet oss husbanklån. Slik ble Vi-et-Hjem til. Våren 1972 kunne alle vi ni flytte inn i nytt hus. Noen fortsatte på Jaer barneskole, og andre startet på Alvern ungdomsskole. Da vi var ferdige med ungdomskolen, ble det opprettet to gymnasklasser på Alvern. Vi to som valgte engelsklinjen, hadde klasserom i hovedbygget. De som valgte realfag, hadde sine klasserom i et brakkebygg i skogkanten.

Vi var blant de første barn og unge med funksjonshemninger som gikk vanlige skole sammen med funksjonsfriske barn og ungdommer.

I 1970–71 gikk jeg på Linde Internatskole. Det var en barneskole. Den lå på Nøtterøy, like ved Tønsberg. Her bodde barn med forskjellige alder og grad av bevegelsehemninger. Linde hadde en husmor som også var

bestyrer. Internatet hadde også en fysioterapeut.

Han het Kubaski, blind og kom opprinnelig fra Polen.

1971 kom en av de andre vietnamesiske guttene til Linde. Vi begynte i 7. klasse på Teigar ungdomsskole sammen. Det var en alminnelig kommunal skole. Sommeren 1972 ble vi alle ni samlet på Vi-et-hjem. Vi to fra Nøtterøy begynte i 8. klasse på Alvern Ungdomsskole samme høsten. En gutt på samme alder fortsatte med sin yrkesutdanning.

De seks yngste gikk på Jaer barneskole.

Jeg kjenner på stor takknemlighet overfor lærerne mine på Nøtterøy og på Nesodden. De gikk «noen ekstra skritt» for at jeg skulle lære norsk og ta igjen tapt skolegang. De var snille og tålmodige. Det samme kan de øvrige sikkert si om sine. Mine lærere på Linde ville at jeg skulle komme meg fort frem. De satte meg derfor i 3. klasse. Kontaktlærer mente at jeg var for gammel til å følge vanlig progresjon. Han og norsklæreren ble enige om å gi meg ekstra undervisning i kjernefagene

Privat bilde av ungdommer i Vi-et-hjem

som norsk, matematikk og samfunnsfag slik at jeg fikk unnagjort barneskolen i løpet av ett år. Siden, både på Teigar og Alværn ungdomsskole, satt norsklæreren med meg etter skoledagen. Da gjennomgikk de norsk stil med meg og forklarte alle sine røde streker. Det var som de to, som ikke kjente hverandre, var samstemte i sin undervisningsmetode for barn med null skolegang fra hjemlandet. De var langt forut for sin tid. Slik kom jeg gjennom grunnskolen og gymnaset.

Miljøet på Vi-et-hjem var som i de fleste hjem med stor familie. Vi var ni «søsken» i alderen 8 til 18 år. Vi kom fra forskjellige steder i Vietnam og hadde veldig forskjellig bakgrunn. Nå skulle vi bo i samme hus. Vi kunne både le og krangle sammen, var uenige og enige, slik en søskenflokk ofte er. Hjemmet hadde en bestyrer, to faste husmorstillinger og noen miljøarbeidere. De yngste som jobbet der, var på alder med oss eldste og var ofte like barnslige som oss. De deltok og tok ofte

initiativ til snøballkrig og vannkrig. Brannslanger og hageslanger ble tatt i bruk. Leken fortsatte til noen ba om nåde.

Husmor Aslaug, var ikke alltid glad for våre ville lek når hun kom på jobb. Aslaug var særdeles tilpasningsdyktige når det gjaldt mat. Hun serverte fårrikål med ris selv om fårekjøtt var ukjent kost for oss. Aslaug var ikke redd for å prøve ny mat. Fiskesaus på brødskiva var hennes favoritt. Men klaget en på maten, fikk en dask med kjøkkenkluten, dog med et smil. Hun var raus og forstod at venner var viktige for oss. Hun satte alltid frem en tallerken ekstra på bordet når vi hadde med besøk hjem.

Vi-et-hjem fikk Ajax, en stor St. Bernardshund, en papegøye med navnet Tommi og en skilpadde. Ajax var glad og ikke helt bevisst sin egen størrelse. Den hilste meg entusiastisk hver ettermiddag når jeg kom fra skolen. Den gangen brukte jeg skinner og krykker. Balansen var ikke helt på topp, og jeg deiset i bakken. Tommi viste seg siden å være en dame, og skilpadden forsvant.

Vi-et-hjem ble etter hvert et

samlingssted for venner fra skolen, fra nabolaget og fra Sunnaas Sykehus. De kom, og det hendte noen overnattet. De tok oss med på kino og turer i byen og ut i båt. Personlige venner ble husets venner. Sykepleiere tok med pasienter fra Sunnaas på besøk. De kom selv på besøk etter jobben. Vi grilltet, hadde diskotek, spilte sjakk, bridge, kurrong, bordtennis og andre spill til langt ut på natta. Ved overtakelse av hjemmet i 1986 takket rådmannen Peter Skou for «måten institusjonen virket i lokalsamfunnet og til publikums beste».

Vi fikk også besøk av barn og unge, også med vietnamesisk bakgrunn, fra TDH Tyskland og siden en utvekslingslev fra USA. To av oss fikk ett år på high school i USA.

En av miljøarbeiderne, Lasse, var forfatter. «Tranene» er en av hans bøker som jeg leste og likte. Han lagde et filosofisk hjørne på knausen bak huset med havgløtt. Vi snakket om store og små temaer. For meg var dette veldig inspirerende og stimulerende.

En annen, Terje, var

bildekunstner. Rullestolene på 70-tallet var som små tanks. Terje så mulighetene. Han skar og sveiset og bygde dem om til små og smale stoler, men også til sportsstoler som ble brukt til bordtennis og basketball. Jeg brukte min ombygde stol gjennom mange år på Kringsjø studentby og på universitet. Uten den hadde jeg ikke kommet gjennom smale dører og inn på små toaletter slik de var på 80-tallet. Terje var langt forut for sin tid når vi ser dagens små, lette og fargerike personlig tilpassede rullestoler.

TDH-N hadde forpliktet seg overfor de sør-vietnamesiske myndighetene at vi alltid skulle ha en vietnamesisk sykepleier hos oss. Hver sykepleier skulle være i Norge i to år. Så skulle en ny skiftes ut, uansett TDH-N sin økonomi. Vi skulle holdes i ørene og opprettholde vietnamesisk kultur og språk. Kim Hong var den første. Hun var vakker og hadde naturlig autoritet. Hun visste å passe på sin autoritet. Alltid i kledd med hvit frakk og sykepleierhatt på hodet. Hun tok oss med til frisøren og sto bak frisøren til klipping var

over. Ikke en centimeter skulle rekke over ørene. Vi hadde stor respekt for Kim Hong. Etter at hun dro, kom en ny og så enda en til. De hadde ikke samme autoritet, eller kanskje var vi blitt eldre, «norskere» og godt husvarme. Håret grodde mot det «pøbelaktige», og vi eldste hadde rulletobakk på brystlomma. Da Saigon, hovedstaden i Sør-Vietnam, falt i 1975, forsvant også kravet om egen vietnamesisk sykepleier.

Men TDH-N ville uansett ha sørget for at vi fikk opprettholde vårt vietnamesiske helt uavhengig av krav fra Vietnam. De engasjerte en vietnamesisk musikkstudent fra Paris for å hjelpe oss. Bao kom, og han var usedvanlig begavet i klaver. Dessuten var han ung og vakker. Sykepleiere på sykehuset var helt på styr. Likevel var det ikke mye vietnamesisk vi fikk lære på den tiden. Våre norske venner var klare i sin holdning. «Snakk norsk når vi er til stede» var deres krav. De var ofte til stede, og norsk ble etter hvert også språket vi snakket oss imellom.

Det var ikke mye vi visste om Norge før vi kom, og hvor

framtiden bar. Selv trodde jeg at Norge var et sted i USA, i Kina eller Sovjetunionen. Det var de navnene jeg oftest hadde hørt nevnt i nyhetene. Jeg fikk også vite at dit jeg skulle til hadde et annerledes klima; at det ville gjøre meg frisk igjen. Vi kom i september, og snart kom det snø og det var iskaldt.

Et annerledes klima var det ja, i motsetning til tropisk regn og ofte uutholdelig varme. Etter hvert forsto jeg at klimaet i seg selv gjorde ikke meg frisk. Det som hjalp var riktig diagnose og medisin, tett oppfølging, beinhard trening under mottoet «hjelp til selvhjelp» og en stor porsjon av trygghet og kjærlighet fra alle som omga oss.

Knut, Ingerid og Adler som sto bak TDH-N, var visjonære og kunnskapsrike mennesker.

De forsto at vi trengte topp kvalifiserte leger og den beste medisinske behandlingen. Dette kunne Sunnaas Sykehus gi. Men barn, og særlig krigsskadde barn som oss, som hadde blitt adskilt fra sine foreldre og kjente omgivelser, trengte også i trygghet, kjærlighet og voksenkontakt ut over det de selv og sykehuspersonalet

kunne gi. De fikk hjelp av den kjente barnepsykiateren Hilchen Sommerschild Sundby og bygde opp et nettverk med tretten, og etter hvert ni familier, som ble våre besøksforeldre. Alle skulle være fra Nesodden og selv ha barn på samme alder som oss. Besøksforeldrene ble våre faste voksenkontakter ved siden av Knut, Ingerid og Adler. Deres bidrag for vår velferd og opplevelse av trygghet er uvurderlig. De besøkte oss jevnlig på Sunnaas Sykehus og da vi flyttet til Vi-et-hjem. De byttet på å sitte i styret. De ble våre familier som stedfortreder for våre foreldre og søsken i Vietnam. De fulgte opp vår skolegang. Møtte opp på foreldremøter og signert karakterboken med kommentarer til skolen og til oss. De tok oss med hjem på helgebeseøk eller på ferie hvis feriemål og sted var tilgjengelige. Jeg selv fikk besøke mine da de jobbet i Paris, Praha og Brussels. Besøksforeldre ordningen forble også etter at Vi-et-hjem var oppløst og vi hadde skaffe oss egne hjem. De var alltid æresgjester på våre jubileumsfester både på 30, 40 og 50 år i Norge. Mange av dem er

gamle, og noen er dessverre døde. Men vi holder fremdeles kontakt med de som lever og våre norske søsken.

Nå er alle de tre grunnleggere av TDH-N døde. Men de og våre besøksforeldre arbeidet for og trodde på at vi skulle bli selvstendige, sterke samfunnsborgere og bidra tilbake til det norske samfunnet. Dette var ganske nytt og radikalt på den tiden da internatskole og institusjonslivet var vanlig for funksjonshemmende. Vi fikk en trygg oppvekst og en god utdanning. Alle fikk seg jobb, og nesten alle har stiftet familie og fått barn. Noen av oss er til og med blitt besteforeldre.

Vi er utrolig heldige som fikk komme til Norge, og som fikk medisinsk behandling på Sunnaas Sykehus. Som kona til en av «guttene» sa det: «– Det er som å vinne i lotto». Vi-et-hjem som sted er historie. Men Nesodden og alt det våre besøksforeldre, søsken, venner, ga oss med varme klemmer og hender å holde i, og ikke minst den kjærlighet vi møtte, ga oss en solid ballast og en god start på livet.

Kilder:

Ingerid Magnus: «Terre des hommes Norge og Vi-et-hjem-gjengen»

Khanh Thanh Nguyen, som har drøftet innholdet med de andre «barna».

Vi ønsker oss flere medlemmer.

Det koster kr. 300 per år. Da får du tilsendt Sopelimen og Follominne og blir invitert til våre møter og turer. Du styrker vårt arbeid for å utbre kunnskap om vår kulturarv og ta vare på vår kulturarv. Gå inn på historielagets nettside, send en e-post til info@nesodden-historielag.org eller ta en telefon til et av styremedlemmene.

Nesodden kommunes kulturminneplan

Av Eli Vinje

Badehuset på Sørby brygge pryder forsiden til Kommunedelplan for kulturminner og bevaring, vedtatt av Nesodden kommunestyre i 2022

I løpet av 2017 skulle alle norske kommuner ha laget en kulturminneplan. Ved hjelp av en slik plan ville alle kommunene ha en oversikt over kulturminner og kulturmiljøer som grunnlag for å fatte vedtak om hvordan disse skulle ivaretas. Kulturminneplanen er en del av kommunens planverk, har en langtidsplan og skal rulleres hvert år.

I 2018 ble Nesodden historielag invitert til å delta i en meget uformell gruppe for å se om det var mulig å få på plass en kulturminneplan for Nesodden kommune fordi ikke noe var gjort på området. Vi var noen entusiaster som gjerne ville ha en plan på plass,

og som ønsket en gjennomarbeidet plan som kunne virke styrende på noen områder.

En Stortingsmelding, Nasjonale forventninger til regional og lokal planlegging, vedtatt i 2016, la et grunnlag for kulturminneplaner og hva de burde inneholde. Mange

kommuner hadde etter hvert fått sine planer på plass, så vår uformelle gruppe hadde noe å gå ut fra.

Vi oppdaget ganske fort at arbeidet med en kulturminneplan ikke hadde prioritet i kommunen. Vi jobbet derfor for å få inn en person som kunne gjøre en slik jobb. Det lot seg faktisk gjøre, en person ble engasjert til prosjektet og satte i gang med grunnarbeidet. Vår gruppe hadde god kontakt med henne og fikk komme med mange innspill. For Nesodden historielag var dette spennende arbeid.

For oss som er mer enn rimelig interessert i vår lokale historie, var det også til tider frustrerende at kommunen viste så liten interesse for et så viktig arbeid. Alle anerkjenner at Nesodden har en rik historie som går flere tusen år tilbake i tid. Vi vet om bosetninger helt fra steinalderen i all hovedsak langs vår kyst. En gravrøys på Varden sier noe om hvor høyt kystlinjen en gang i tiden har gått, helt fra den tiden Nesodden så vidt stakk over havoverflaten.

Tre bind av Nesoddens historie forteller en hel del om utvikling av kystkultur, dyrking av jord,

utvikling av stier og veier, transport på sjø og land, helt fram til vår mer nærliggende historie med isdrift og industri. Det var mye å vurdere som grunnlag for en kulturminneplan.

En viktig kilde til informasjon om kultur og utvikling på Nesodden er all kunnskapen velene sitter på. Vi har en omfattende velhistorie på Nesodden, og mye innsikt og kunnskap er samlet i deres historier.

Etter hvert kom kommunen i gang med arbeidet med å utarbeide en kulturminneplan som skulle legges fram til politisk behandling og vedtak.

Nesodden historielag ble da mer offisielt tatt inn i arbeidet og ble bedt om å gi tilbakemelding på utkast underveis. Vi la ganske mye arbeid i dette fordi vi ønsket en så god plan som mulig. Samtidig var det vanskelig å begrense hva planen skulle omfatte. Det er ikke hensiktsmessig å lage en plan som omfatter alt. Den vil bli for stor, uleselig og være et dårlig styringsverktøy. Men hva skal utelukkes? Mange styremøter og arbeid hos styremedlemmer gikk med til diskusjoner om dette.

Samtidig oppdaget vi at kunnskap om Nesodden som helhet var begrenset blant kommunens saksbehandlere. Dette er for så vidt naturlig fordi mange ikke bor på Nesodden, har familie og forpliktelser andre steder og ikke mange muligheter til å utforske hele vår kommune. Så vi hadde også gleden av å gi litt «voksenopplæring», noe vi selvsagt satte pris på. Fagerstrand var ett av områdene som ikke var mest kjent for flere, for ikke å snakke om sammenhengen mellom Fagerstrand og Grisebu. Historielaget opplevde å bli spurt og hørt og satte pris på det.

Nesoddens kulturminneplan ble vedtatt først i april 2022

Alle kan lese planen på kommunens hjemmesider. Det er en ganske god plan og ikke vanskelig å sette seg inn i. De som leser den, vil helt sikkert ønske at enkelte ting var vektlagt på en annen måte, se at noe mangler, og at noe har fått for mye plass. Historielaget har «trøstet» seg med at siden planen skal rulleres, vil det alltid være mulig å gjøre

endringer og vektlegge annerledes. Planen er i utgangspunktet ikke juridisk styrende og vil alltid være underlagt kommunens økonomi.

Planens innhold

Planen er delt inn i 5 kapitler hvor kapittel 1 gir en oversikt over formål, verdiskaping og avgrensninger. Her listes også opp viktige aktører og kommunens ansvar. I kapittel 2 finner man en oversikt over begreper, informasjon om bevaringsverdi, forskjellig vern av kulturminner, tidligere registreringer og forskjellige støtteordninger.

I kapittel 3 gis en innsikt i hvilke kulturmiljøer og kulturlandskap kommunen ønsker å prioritere i denne første utgaven av en kulturminneplan.

Her prøver man å finne hvilke områder som bør nærmere vurderes, hvordan en slik vurdering kan gjøres for å si noe om eventuell verning av områder. Det vises til rullering av kommuneplanens arealdel i 2022 og om områder som da bør underlegges hensynssone bevaring fram til arealdelen er vedtatt. Hensynssoner som er tatt

inn i arealdelen når denne blir vedtatt, vil være juridisk bindende. Kulturlandskap kan ha nasjonal/ regional verdi eller lokal verdi. Kulturlandskap av nasjonal/ regional verdi vurderes til å ha høyere kulturlandskapsverdi enn de av lokal verdi. For Nesoddens vedkommende er f.eks. Flaskebekk og Nesoddtangen områder av nasjonal/regional verdi.

Planen tar så for seg område for område på Nesodden, fra steinalderboplasser på Nesoddtangen til boligområder som Kløverveien og Blomsterveien og Blåbærstien. Tåkeklokken på Nesoddtangen er nevnt som Norges eldste tåkeklokke.

Vi går både langs kysten med sommerhus på Ursvik og Hellvik til To og Røer/Løes inne på halvøyen. Det vises både til gårdsdrift og ivaretagelse av kirkestier. Nesodden kirke er for øvrig den eneste fredete bygningen på Nesodden.

Det nevnes tidlig industri, tidlig båttrafikk i Bunnefjorden og feriehem i tillegg til kystkulturminner på denne siden av Nesodden. Så beveger man seg via

Fundingrudveien og Agnorveien over til vestsiden av Nesodden.

Spro og Svestad nevnes spesielt i forbindelse med isdrift, som var en stor virksomhet flere steder på Nesodden.

Fjellstrand kan vise til gamle sommerhus, stor handelsvirksomhet og omfattende tilknytning til olje og steinindustri. En finner gode spor av gamle veier og stier i området som viser forbindelseslinjer og aktivitet.

Steilene og Alværnbukta er vesentlig for Nesoddens industrihistorie helt fra ca 1890 og fram til vår tid.

I Stortingsmeldingen fra 2016 vises det spesielt til betydningen av å ta vare på krigsminner fra 2. verdenskrig. Her kommer Varden leir sterkt inn som et viktig område som nok i liten grad er utforsket og dokumentert.

På Ildjernet er sommersamfunnet godt ivaretatt. Sjøstrand har også en representativ og intakt sommerhusbebyggelse fra 1900-tallet.

Flaskebekk er det siste området som nevnes spesielt, både fordi det er registrert en boplass fra

eldre steinalder i området og pga sommerhusbebyggelsen. Landskapet, hagene, stier og veien. Brygger og båtstøer gjør til sammen Flaskebekk til et eldre landstedsmiljø.

Da har vi i meget grove trekk sett på det kulturminneplanen peker på som viktig på Nesodden. Så kan man selvsagt fundere over det som ikke er tatt med, og hvorfor en har prioritert som en har gjort. Nesodden historielag vurderte at planen ville bli altfor omfattende hvis vi skulle få med alt vi mente var viktig. Vi valgte derfor å stole på at det er mulig å gjøre endringer hver gang planen skal rulleres.

Kapittel 4 Handlingsplanen

I dette kapitlet viser en hvordan en skal ta vare på kulturminner og kulturmiljøer som er en positiv ressurs for trivsel, velvære og tilhørighet. Handlingsdelen skal rulleres og behandles politisk hvert år. Kulturminneplanen er først vedtatt i 2022, så svært få «handlinger» vil faktisk kunne vurderes i inneværende år. Vi har tidligere vist til sammenheng

mellom kommunens arealplan og kulturminneplanen. Derfor skal vi være oppmerksomme på hvordan disse samsvarer når vi kommer med høringsvar på arealplanen.

Handlingsplanen lister opp oppdrag innen forvaltning, bevaring, formidling og verdiskaping som skal konkretiseres og målsettes.

Nesodden historielag er skuffet over svake og svevende formuleringer i målene. Når oppdraget er «å implementere kulturminnesaker i saksforum», er hovedmålet «å modernisere tjenestene til innbyggere og ansatte for å styrke kvaliteten og/eller bedre effektiviteten.» Det er vanskelig å vurdere måloppnåelse i et hovedmål som er formulert slik. Akkurat dette hovedmålet går også igjen i forhold til veldig mange oppdrag, f.eks alle oppdrag under overskriften bevaring.

Et annet hovedmål som gjentas ved mange oppdrag er at «kommunen fremmer åpenhet, medvirkning og demokrati.»

Totalt er det satt opp 26 oppdrag. Av disse er det bare 4 som har en annen målsetting enn de to

som er nevnt ovenfor. Nesodden historielag synes dette er meget svakt. Vi er derfor tvilende til om denne delen av kulturminneplanen er egnet som styringsdokument for arbeidet med å bevare kulturminner på Nesodden. Formuleringene i målsettingene er

så åpne for fortolkninger at man lett kan hevde å nå sine mål.

Vi håper at planen bidrar til større allmenn bevissthet om kulturminnene på Nesodden, og at planen gjennom rullering og behandling vil konkretiseres og forbedres over tid. ■

Husmannsplassen Grøstadstrand ble satt opp rundt århundreskiftet 1700–1800. I 1998 ble huset rehabilitert på dugnad, og brukes nå i undervisningen ved Jaer skole.

Fiskerne fra Nordstrand

Av Harald Lorentzen

Nesodden har gjennom århundre vært en kommune med tilgang til gode fiskerier. Det er derfor naturlig at det ble dannet områder hvor det bosatte seg fiskerfamilier både på øst og vestsiden av Nesodden. Ett av disse stedene var Nordstrand på vestsiden av halvøya.

I 1890 bodde det en fisker – Karl Hansen, med sin familie på Landsteila. Kona Julie ville så gjerne inn til fastlandet, ute på øya var det ikke mye å dyrke opp.

Karl Hansen solgte Landsteila til petroleumsfirma A. Hiort og kunne kjøpe en parsell av gården Graneruddalen for 800 kroner. Det var en vakker tomt som strakte seg ned til sjøen og som fikk navnet «Nordstrand». Stedet ligger midt mellom nåværende Svestad og Fjellstrand brygger og het tidligere «Krøkla». Handelen ble tinglyst våren 1891. Karl, Julie og barna kom roende med sitt jordiske gods en dag i 1890.

Det var ytterligere to steder i

samme område hvor det bodde folk, Kvistemyr litt oppe i lia, hvor en skomakerfamilie hadde bosatt seg, og i Orebukta hvor en hustømmermann og isarbeider bodde med kone og barn.

Fiskeren Karl Hansen bygget et stort hus i den nordvendte slakke skråningen ned mot sjøen og en flott liten havn for fiskebåtene sine. Allerede etter to år fikk han oppført Nordstrand brygge for rutebåtene som hadde begynt å trafikkere ut og inn til hovedstaden.

Karl Hansen var nå blitt 46 år, hans kone Julie var 47 år og barna 21, 18, 11, 8, 6 og 4 år. Eldstemann Hans Martinius var 18 og drev

med litt fiskeri og hjalp sine foreldre.

I 1898 startet det opp et fiske som skulle gi en god levevei og sysselsette mange. Det var folk i Svelvik som begynte å fange reker med hov, men snart fant man ut at det kunne gi større avkastning å tråle med en pose langs bunnen. I 1899 var det 10 fiskeskøyter i sving med å tråle etter reker i Norge. Dette skulle snart øke. Få år senere var rekefiske det nest største fiske i Oslofjorden.

Karl Hansen skulle ikke engasjere seg i dette, han var en vanlig fisker som drev fangst med

sjekta si. Det var flere av Karl og Julie sine sønner som skulle satse på det nye fiskeriet.

Den eldste av guttene var 18 år da de kom til Nordstrand. Hans Martinius var hans navn. Han fisket sammen med sin far på ordinært vis på Nordstrand. Hans giftet seg i 1897 med en pike fra Nøtterøy, Gunda Elise Thoresen. Hun var egentlig født på Steilene men hadde sammen med familien flyttet i 1876 til Oterbekk på Nøtterøy.

Karl og Julies hus på Nordstrand var stort. Inn flyttet Hans og Gunda og her kom de første

Sjøbua ved Nordstrand brygge

barna til verden. «Fisker for egen regning» er Hans sin yrkestittel når vi rundt århundreskiftet.

Hans vil bygge seg et eget hus og får i år 1900 kjøpt en tomt på nordsiden av foreldrene. Det kan virke som om selve huset blir satt opp i 1906 for da låner Hans 6000 kroner av sin far. Eiendommen får navnet «Hellerud», og Hans og familien brukte senere dette navnet som etternavn. .

De andre barna vokser til

Den neste sønnen til Karl Hansen het som sin far Karl. Han var født i 1882. For ikke å misforstå navnene må vi fortelle at han i de første årene brukte sitt fornavn skrevet med K, deretter med C. Etternavnet var først Karlsen, men senere Aas etter boligen han bygget. Karl hadde fart til sjøs noen år etter konfirmasjonen. Karl sin ni år eldre bror Hans (Hellerud) tok med seg sin yngre bror, som nå var rundt 18 år gammel. De begynte å tråle etter reker, altså helt i dette fiskets spedebarn-dom. Den første tiden hadde de ikke motor, men brukte bare seil og årer.

Det var en storveis pris på

rekene, 35 øre kiloen. Så gikk det opp til 40 øre kiloen, men da skulle rekene være sortert.

Den tredje broren var Pauli Hansen, født i 1885. Han var også fisker, men drev mest i det små. Pauli bodde hjemme i hovedhuset hos foreldrene.

Karl traff en pike fra Kristiania som het Marie, og de giftet seg høsten 1910. Det var da Karl begynte fast som fisker. De fisket gjerne utenfor Filtvet, men måtte ro fangsten inn til hovedstaden. Det tok åtte timer, så de starta klokken 12 om natta for være i byen til salgsstart. Så var det samme vei tilbake til fiskefeltet ved Filtvet.

Den yngste datteren til fisker Karl Hansen på Nordstrand het Ragna. Hun var søster til de tre guttene Hans, Pauli og Karl, hun giftet seg i 1911 med Walter Borgen.

Det var nå tre brødre og en svoger som hadde samme yrke på Nordstrand – fiskere. Det ble nå slik at de to svogerne Karl og Walter begynte å fiske i sammen. De kjøpte en skøyte som het «NIPTON». Den var bygget på Onsø i Østfold i 1904, med den

satte de i gang med å tråle etter reker.

Karl bygget sitt eget hus rett ved foreldrenes hjem, og dette het Aas. Fra nå bruker han navnet Carl Aas.

I 1917 kom loven om at fiskebåtene skulle ha et eget kjennemerke, og båten til Walter Borgen og hans svoger Carl Aas fikk kjennemerke A-4-N (Akershus, 4, Nesodden). Siden registeret starter i 1917, vet vi ikke noe om de tidligere båtene Hans, Carl og Walter hadde og trålet med.

Som vi ser var hele familien engasjert som fiskere på Nordstrand.

I 1918 velger Hans Hellerud å flytte og selger eiendommen Hellerud, nå ble stedet sommerbolig for byfolk. Carl var blitt enkemann vinteren 1917 og med tre små barn å forsørge. Det ble hans ugifte søster Mathilde som ble «fostermor» for barna.

I 1920 bor gamle Karl Hansen i det store hovedhuset på Nordstrand, han er nå blitt 72 år gammel. Fortsatt er han og kona Julie på fjorden.

Oppe på Aas bor sønnen Carl Aas 38 år gammel. I tillegg bodde

Carl sin fetter Oskar Hellerud (sønn til broder Hans) i huset og han var også fisker. Han og en bror Arthur Hellerud hadde skøyta «RAP». Bygget i Arendal i 1908 med en petroleumsmotor type Alpha. De fikk satt inn en ny motor i 1924.

Denne skulle ikke være så lenge på Nordstrand, for alt i 1926 ble den solgt til Køya i Bunnefjorden.

1920-årene gikk, og fisket gikk sin gang. En dag de skulle til byen for å selge fisk og reke, holdt det på å gå riktig galt. De var kommet opp mot Steilene, og både Walter og Carl måtte ned under dekk en tur, samtidig. Da gikk de på land på Steilene, men heldigvis gikk alt bra med både fiskerne og båten.

Svogerne Walter og Carl drev med denne båten fram til 1930 da Walter Borgen kjøpte sin egen rekeskøyte.

Skøytene hadde man på den tid i Alvernbukta, eller man lå ute på fiske flere dager i strekk. Det ble lange dager, for man måtte ta første båt om morgenen inn fra Nordstrand brygge.

Da Walter Borgen i 1930 anskaffet sin egen reketråler,

overtok Carl Aas «NIPTON». Den hadde registreringsnummer A-4-N.

Svogeren Walter Borgen døpte sin nye båt A-1-N «ASTRI». i 1930. Bygget i Risør 1910. Rap motor. Walter var engasjert fiskerienes administrasjon, han ble den som administrerte merkeføringen og oversikten over fiskebåtene i Nesoddens distrikt.

Nabofolkene til Carl og Walter hadde også en kort periode en registrert fiskebåt. A-8-N «HAVSKÅREN» het denne. Det var far og sønn Karl og Anker

Knudsen, som sammen med fisker Karl Moe fra Fjellstrand drev fiske med denne båten. Det varte bare i to år, fra 1936 til 1938. Den var ikke særlig stor, bare 27 fot, men med en 8 hk. Råoljemotor.

Gamle fisker Karl Hansen, som kom til Nordstrand med familien i 1890, døde i 1927, han ble 79 år gammel. Hans kone Julie var ute i fiskebåt til hun ble riktig gammel, hun døde ikke før i 1939, hele 91 år gammel. Julie elsket å være med ut på fjorden, sittende bak i sjekta til sønnen Pauli.

Tredje generasjon fiskere vokste

Rekebåten Astri ved rådhusbrygga i 1933

opp på 1930-tallet. Walter Borgen sin sønn, Eilif Borgen, begynte å fiske sammen med sin far. Eilif var født i 1914. Han skulle videreføre tradisjonene på Nordstrand.

Eilif kjøpte en motorsjekte i juni 1940, det var jo krig i landet, og det kan være at det var enklere å drive med en mindre båt. Man fisket også mye etter makrell med landvad i mellomkrigsårene. En satt vakt ved vannet og så etter makrellstimer. I en av de store robåtene lå garnet (vadet) klart. Nå man så makrellstimen komme, var det om og gjøre å kaste seg på årene og ro rundt makrellen mens garnet før i vannet. Så kunne folkene hale sakte inn fra hver sin ende til fisken til slutt var i en pose. Da var det å håve den opp i en sjekte eller på stranda. Det var helst de gamle som satt vakt og så etter makrellen.

Etterkrigstid

Krigen var slutt, og hverdagen kunne starte opp på nytt. Walter Borgen hadde fortsatt med seg sin sønn Eilif og trålet reke med «Astri». Eilif solgte den lille båten sin og kjøpte en «Gavelbåt» i 1947. Den skulle han bruke til notfiske.

Båten ble oppkalt etter hans nevø «Harald».

Generasjon nummer to dro på årene. Carl Aas, som eide «Nipton», solgte denne i 1950 til sin fetter Oscar Hellerud som bodde på Dalbo.

Carl var en kløpper på å finne ut hvor fisken sto. Han kunne si til familien at «nå går jeg ned og henter middag». Så dro han ut med sjekta til to plasser han visste det sto fisk. Fikk han ikke på den første, var det alltid fisk på den andre. Carl rodde nesten aldri, han skåtet, det vil si at han rodde den gale veien, da så han alltid hvor han skulle.

Walter Borgen dro også på årene, dessuten var han i ferd med å bli syk og vanskelig å ha med å gjøre. På 1950-tallet hadde Carl Aas gitt seg som aktiv fisker - han var blitt langt over 60 år. Walter Borgen sluttet også, han døde i 1957, etter å ha ligget syk i noen år. Han ble 68 år. Rekeskøyta «Astri» ble solgt ut av familien Borgen i 1958 som lystbåt. (Carl Aas døde i 1971)

Den siste bror, Pauli Hansen, drev fortsatt med fiske. Han solgte

fisk rundt om på bygda. Han hadde giftet seg og bygget hus oppe ved riksveien i 1938.

I et intervju med Amta forteller han at han begynte å fiske 12 år gammel (1897) og fortsatte til han var over 80. Han uttalte «Fjorden er ikke som i gamle dager, da snekka var så søkklastet at det var vanskelig å ta seg fram med den. Den gang var det fisk og morrosamt å leva» (Pauli Hansen døde i 1970).

Den siste yrkesfisker på Nordstrand

Eilif Borgen var midt i 40 årene. Han hadde giftet seg og bygget hus på Nordstrand, han satset videre. I 1958 kjøpte han sin egen skøyte som het «Nympe». Denne hadde han liggende i Kavringstrand. Han hadde med seg ulike hjelpere opp gjennom 1960 årene og trålet mest inne i fjorden.

Gavelbåten han kjøpte i 1947 fikk en ny hverdag. Den ble i 1954 solgt til Norsk Esso og fungerte som frakteskøyte mellom Alverlandet og øygruppen der oljelegget holdt hus.

Oscar Hellerud som bodde på

Dalbo og var fetter av Eilif, flyttet til eget hus i Bjørnemyrdalen, og skøyta ble solgt. Han var nå blitt over 60 år.

Fisk og reke krevde at man må isse dem ned for at varene skulle holdes friske.

I de tidligste årene var det mange ishus, så det var intet problem. På 1960 tallet måtte man gå dit det var is å få. Eilif gikk gjerne til Filtvet for å hente is i et lite ishus med masse sagflis rundt isblokkene.

Det var ikke bare å finne ut hvor trålen skulle slippes, og hvor man skulle dra. Man hadde merker på land som man styrte etter og fulgte egne renner og fiskeplasser.

Eilif Borgen kjøpte seg en ny fiskeskøyte som het «Inger Marie» rundt 1970 og «Nympe» ble solgt. Eilif hadde på denne tiden blitt syk, og i februar 1973 da han skulle gå opp åsen fra Kavringstrand for å rekke bussen, falt han om og døde. Han ble 59 år gammel. Dermed endte en epoke med fiskere på Nordstrand etter 83 år.

Forfatteren har også utarbeidet fullstendig oversikt over registrerte fiskefartøyer på Nordstrand. ■

FAGERHØI

Karosseriverksted - bil- og karosseriverksted - bilverksted

av Harry Berggren

Fagerhøi vokste fram som en familiebedrift og hadde i 2020 10 ansatte.

Opprinnelsen til Fagerhøi bilverksted og utviklingen fram til slik det er i dag, vil jeg gi en beskrivelse av.

Jeg er sønn av Frantz Berggren, han

som startet det hele. Fars morfar er en kjent mann som har fått sin livshistorie beskrevet i Sopelimen, nemlig Hagbarth Stensrud, født på Sandåsen, på folkemunne også kaldt Sandåsen Festning, for han

var kjempesterk. En av hans døtre, min farmor Anette, giftet seg med en svensk enkemann. - Det første vi kjenner til han i Norge, er fra Jeløya hvor han noen år var gartner, som på svensk heter trädgårdsmestare. Han, min farfar, kom dit på slutten av 1800-tallet og arbeidet bl.a. på Orkerød gård. Farfar flyttet senere med familien fra Nesodden til Enerhaugen i Oslo. Og senere til Vestfold, hvor han drev som gartner.

Farfar og farmor ble formelt skilt, og hun og de fleste barna flyttet til Nesodden. De kjøpte huset Aulie som står like nord for dagens Fagerhøy bilverksted. Verkstedtomta heter Lunner, og hadde bl.a. et stort hønsehus. Derfor ble stedet kalt Tupperud av naboene. Far var på hvalfangst i Sørishavet fra midt i tenårene og litt ut i tjuårene. Her hjemme fikk far fast arbeide hos sin svoger, Martin Urianstad, som drev karosseriverksted.

I 1950, da han var 40 år, kjøpte han småbruket Fagerhøy, og vi flyttet opp og inn der. De som bodde der, flyttet til California. Året etter, i 1951, startet far med

eget verksted i hønsehuset.

Som vi aner, måtte det bli karosseriverksted. De første årene ble endel av plassen brukt av fars bror Victor og svogeren Kåre Mehlum. De produserte og satte opp flettverksgjerder. De ga firmaet navnet Nesodden Gjerdefabrikk. De hadde tidligere arbeidet hos Åge Munthe Jacobsen, som drev firmaet Follo Port og Gjerdefabrikk på Fjellstrand. På grunn av telen og snøen om vinteren ble det arbeidet lite om vinteren. De hadde en mekanisk maskin som formet og flettet sammen tykke ståltråder som gjerdet ble laget av.

En periode sto det også en automatisk dreiebenk som dreide spesielle deler i stål. Eieren het Øyvind Nilsen og bodde på Bjørndal i Oslo. Kona hans er søster til Ella Gulbrandsen (Svendsen) fra Fjellstrand.

I 1957 flyttet gjerdefabrikken til det tidligere barnehjemmet Solgry. Jo-Bu hadde sine første år med produksjon av motorsager der vest på Fagerstrand noen år tidligere. Gjerdefabrikken fikk ikke tillatelse av kommunen til å bygge ut, så da flyttet de til Frogn, og det ble

nytt verkstedbygg der. Det er i dag smådelelageret og butikkdelen hos Gulbjørnrud Byggmarked.

Min bror Oddvar, som er fem år eldre enn meg, begynte på verkstedet etter folkeskolens slutt i 1952. Han arbeidet der hele sitt arbeidsliv. Bortsett fra nesten to år i Sivildforsvaret i 1959/60.

Arbeidet bestod i å reparere skadede karosserier etter kjøre- og trafikkuhell. Og å bygge karosserier. Å lage et førerhus på lastebiler var ikke en enkel jobb. Jeg husker at rammeverket var i solid treverk. Så ble karosseriplatene klippet, tilpasset, og sveiset sammen til en enhet. Det hendte vi yngre gutta hjalp til med å holde platene nær hverandre, slik at han kunne sveise sammen platene i karosseriet. Det var et spesielt håndverk å bruke sveiseflammen og sveistråden for å smelte sammen platene. De øvre hjørnebuene ble banket ut for hånd og finbuet med et spesielt laget redskap, hvor platen som skulle bues, ble skjøvet att og fram. Som en aner, var sveising en viktig del av arbeidet. Det ble også bygget karosserier på varebiler som ble godt isolerte, for frakt av iskrem. Det var

det vi kalte isbiler.

Det kom endel traktorer med bl.a. gravemaskiner hvor det var endel sveisearbeid som måtte utføres. Vi yngre gutta fikk ofte jobben med å slipe karosserier for å matte ned underlaget, så lakken skulle få godt feste. Lakkeringen foregikk ofte utendørs, da det ikke var noen egen lakkavdeling de første årene. Hvis lakkeringen foregikk inne, måtte døra stå på go'-gløtt!

Far lagde også nøstekopper og andre produkter for salg, men jeg har ikke funnet rester av alt. Det ble ikke noen stor produksjon. Arbeidsmengden var variabel de første årene, og inntekten deretter. Og når det var mye å gjøre, ble det lange arbeidsdager og kvelder. Det hendte at far måtte bruke søndagen for å bli ferdig. Det var ikke enkelt, da han var nøye med å holde hviledagen.

Noen år på 50-tallet ble det laget karosserier på firehjulsdrevne jeper. De hadde bare frontrute før karosseriet ble laget. Rammeverket ble bygget i stål og kledd med plater og fikk dører og vinduer.

Jernplatene som ble brukt til nye

Everkets bil før reparasjon...

karosserier, hadde oljebelegg, og de måtte vaskes rene for hånd med bensin. Ellers var det reparasjoner av karosserier etter biluhell og deretter lakkering som var av det vanligste arbeidet.

Min eldste bror, Harald, begynte sitt arbeidsliv etter folkeskolen som hjelpe- og læregutt på Granerud bilverksted, som ble startet av Finn Granerud. Finns bror Osvald anbefalte Harald, fordi han hadde arbeidet i onnene på Mellom-Granerud noen år. Det første året han var på verkstedet,

gikk han to dager i uka på «kurset». Der ble det undervist i bl.a grammatikk og engelsk. Det var Anders Steinsholt, som også var rektor på realskolen på Fjellstrand, som underviste.

Harald begynte på Fagerhøi i november 1958, etter endt militærtjeneste. Hvor han etter rekruttskolen hadde arbeidet på verkstedet for store militære kjøretøy. En erfaring som kom godt med.

I 1961 tok far svenneprøven i det som het Hjul og karosserifaget. Noen husker kanskje navnene på

Everkets bil etter reparasjon

de som godkjente prøven. I dette tidsrommet ble husdyrbeitet som lå mot hovedveien, kjøpt fra Otto Karlsen, som var eier av Nordre Granerud. Hit ble innkjøring og parkering flyttet. Veien forbi Aulie-huset nordafor verkstedet var for trang og uegnet. Og da verkstedet endel år hadde fast avtale med Johns. Treiders Bilruter, var det også nødvendig med bedre plass. En periode på 80-tallet hadde verkstedet også avtale med BP på Fagerstrand. Lastebilene byttet fra oljetank til laste-plan

om våren og motsatt når vinteren nærmet seg. I denne perioden gikk Harald og Oddvar to år på Hedberg handelsskole en kveld i uka. Oddvar tok et mekanikerkurs og kunne da være mer allsidig i arbeidet.

En periode var far, Harald og Oddvar selvstendige næringsdrivende, fram til 1967. Etter det ble bedriften et A/S hvor Harald ble daglig leder.

Høsten 1963 ble den østre delen av verkstedet bygget ferdig med to store dører mot øst. Her kunne

bussene kjøres inn, og arbeidet kunne foregå innendørs. Da avtalen med bussene var over, ble dørene mot øst fjernet, og det ble hel vegg.

Det ble tre innkjøringsporter mot nord. I dag er det tre arbeidsbukker som bilene står på under reparasjoner, service og EU-kontroller. I 1977 gikk Frantz Berggren av med pensjon. Harald hadde da vært daglig leder i 10 år.

Det må nevnes at de aller første Røde Kors ambulansebilene som ble innredet på «moderne vis» her i området, fikk det utført på Fagerhøi.

Per Olav Hagelund begynte på Fagerhøi i oktober 1984 da han var 27 år. Han arbeidet tidligere på Kilemo Auto og tok fagbrev i - Bilmekaniker 1 - i 1981. Arbeidsoppgavene ble litt variert i den første tida. Ved siden av bilreparasjoner var det utbygging og forbedring av verkstedbygget. Det ble bygget ferdig egen lakkeringsavdeling, med godt avtrekk. Rommet kalte de for - Lakkboks! I dag brukes det til dekkskift og avbalansering av hjul. Kontordel med lager ble også innredet. Hagelund gikk over til å

være heltids kundemottaker etter 15 år og er fortsatt på mottaket etter 38 år på Fagerhøi.

Fra 1987 og fram til omkring år 2000 hadde verkstedet heldøgns redningsavtale med NAF. De hadde opptil tre biler til disposisjon i dette arbeidet. Flere av de ansatte hadde døgnvakter for å utføre bilbergning. Dette ga naturligvis også mer arbeid til verkstedet.

Siste året det ble reparert karosserier med påfølgende lakkering, var 2009. Terje Aune var den siste lakkereren i den sammenheng. Han ble ansatt i februar 1993 og arbeidet fram til høsten 2018. Årene etter lakkeringens slutt og fram til pensjonen, var han mest på kontoret og kundemottaket.

Den svenske bilverkstedkjeden Mekonomen som Fagerhøi samarbeider med, etablerte seg også i Norge omkring årtusenskiftet. Det har hatt som resultat at verkstedene ikke trenger så store delelager som tidligere. De har lager i Follo, og delene fås på dagen derfra. Hvis de ikke har delene der, kommer de dagen etter fra Sverige.

Den periodiske kontrollen, eu-

kontrollen ble innført i 1998. Den tar for seg hele bilen. Bilen kobles til kontaktpunktet som elektronisk leser av bilens tilstand på verkstedets dataskjerm. Feil og mangler som sees, kan da rettes, og en kan da vite at bilen er trygg å bruke.

Avgassene, som er en viktig miljøfaktor, kontrolleres. En annen ting som fysisk testes, er om bremseeffekten er lik på hjulene. En markert nedbremsing kan føre bilen ut av retning hvis den ikke er korrekt. I dag blir ikke bileierne innkalt til kontrollen, man må selv sørge for at den gjennomføres i løpet av den aktuelle tidsperioden. Det tekniske utstyret for kontroll av El-bilene som ble mer vanlig utover dette århundre, kom også på plass.

I dag er min sønn, Roar Berggren verkstedets daglige leder. Han begynte på Fagerhøi i 1987. Før det gikk han yrkesskolen i bilmekanikerfaget. Etterpå var han i sivilforsvarstjeneste og deretter en kortere arbeidsperiode på et verksted i Vestby som la ned driften. Han liker å lære det som læres kan, og gjerne ligge litt foran og være forberedt når nyheter

dukker opp. Gjennom årene har han gått flere kurs for å være oppdatert i faget. Han er nå også teknisk leder godkjent av Statens Vegvesen. Fra 2017 har han også vært aksjeeier i verksteddriften.

I dag (juni 2022) klargjøres et toetasjes tilbygg mot øst. Det skal romme kundemottak, kontor og lager. Verkstedet har hele sju bukker som bilene kan heves med.

Oddvar har solgt seg ut som aksjonær og medeier av verkstedet. Men Harald, som var å se på verkstedet endel år etter pensjonsalder, solgte sine aksjer i 2017, men er fortsatt medeier av verkstedbygget sammen med sin sønn Alf E. Berggren.

I det tidligere Sandnesbygget, ved Kløftaveien mot Myklerud, har Fagerhøi bilverksted opprettet ny avdeling siste året. Der er det spesielt klargjort for bobil- og nyttekjøretøy inntil 7500 kg. Der er fire bukker og tre personer på plass. Fagerhøi har med det til sammen 13 ansatte, blant dem én kvinne. Daglig leder på avdelingen ved Kløftaveien måtte jo naturligvis bli Erik Solvik, som bor litt lenger borti veien.

Kanonbatteriet på Varden

Et kulturminne fra andre verdenskrig

Av Stein Turtumøygard

Vardenleiren er antagelig Nesoddens viktigste kulturminne fra andre verdenskrig. Leiren ligger på toppen av Vardenbakken, og her kan vi fortsatt finne bygninger, murverk og rester av de tyske kanonstillingene.

I vår tid er det fri adgang for alle. Du kan spasere inn gjennom leirporten, stille deg ved HV-huset og studere skråningen foran deg. Der ligger tre av de best bevarte byggverkene fra krigen:

Til venstre rager steintårnet med flaggstangen (1). Der oppe sto sentralsiktet, et fire meter langt rør med avstandsmåler. Dette mottok all informasjon fra radarer og lytteapparater, beregnet avstand og retning til målet, og sendte deretter signaler via kabel ut til kanonene.

I midten ligger steinhuset (2), hvor kommandanten hadde sitt kontor. Og bak steinmuren til høyre (3) ruvet en diger

luftvernkanon, som kunne skyte 88 mm granater mot angripende bombefly.

En rundtur mellom krigsminnene

Blir du med på en liten vandring gjennom leiren? Vi følger først grusveien forbi kanonstillingen og opp bakken til den moderne mobilmasten på toppen. Her står vi på taket av kommandosentralen, som lå i bunkeren under oss (4). Døren til bunkeren finner du nede på baksiden – den er solid låst med Forsvarets hengelås.

I skråningen øst for bunkeren er terrenget planert, og rester

○ 88-mm kanon

1 Sentralsikte

2 Steinhuset

3 Kanonstilling 88-mm

4 Kommandobunker

5 Radarer

6 Kanon 20-mm

7 Kikkert/lytteapparat

8 Lyskaster

9 Skytestilling

10 Dagens utedo

11 Kanon 20-mm

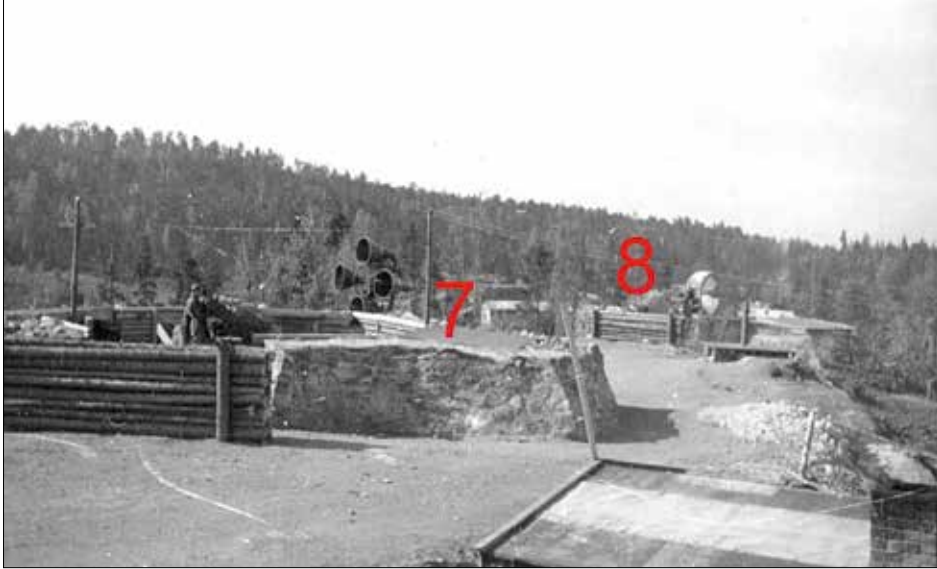
12 Dagens Lavvo

13 Anvisergrav

14 Casino

Kart over Vardenleiren i 2022, med markering av anlegg fra okupasjonstiden.

Sikteikkert, lytteapparat og lyskaster

av to steinmurer ligger spredt omkring. Her sto Vardenleirens to Würzburg-radarer (5), som ble brukt til å peile inn bombeflyene. Radarene hadde en rekkevidde på 20 km, og strålingen var så kraftig at operatøren måtte sitte med bena i en metallkasse for å skjerme dem.

Nå klyver vi tilbake opp på veien, og følger den sørover langs kammen. På en liten høyde til høyre for oss (6) er det lett å se at bakken er planert. Her sto det en mindre kanon med 20 mm granater.

Og litt lenger fremme – på det flate området øst for veien – sto en stor sikteikkert (7). Det står et par betongblokker her fremdeles,

og i bakken kan du finne to støpte hull, der beskyttelsesgjerdet var festet. Ved siden av sikteikkertet sto lytteapparatet, og litt videre sto lyskasteren (8), slik bildet viser.

Har du hørt om hulen på Varden? I mange år etter krigen gikk det rykter om en stor hule/fjellhall under leiren. Den skulle være på 940 m², og det finnes faktisk tegninger av den. Etter sigende ble inngangene sprengt av engelske soldater. Noen har hevdet at det skulle munne ut en tunnel helt nede ved fjorden. Dette er jo spennende, og gjennom årene har mange lett etter hulen. Hittil har ingen funnet den, men en av åpningene skal visstnok ha

ligget nede i steinrøysa like sør for lyskasteren. Ryktet sier at det også var flere innganger i lia nedover mot øst.

Førti meter videre tar vi en avstikker fra veien og inn til venstre. På toppen av et lite stup lå det en skytestilling, og her er det flere støpte hull i bakken (9). Deretter tar veien oss ned til dagens friluftsteater, forbi benker og scene og frem til den gjengrodde adkomstveien ved utedoen (10).

Den er et greit landemerke: på kollen mot nord ligger en gammel betongplattung (11), der det muligens sto en 20-mm kanon. Og i motsatt retning – femti meter sør for utedoen – stuper terrenget ned mot parkeringsplassen. Langs kanten her opppe lå det fire 88-mm kanoner, og det er fortsatt lett å finne de fire planerte stillingene der kanonene sto. På en av dem er det bygget lavvo (12), og nede i skråningen er det rester av gråsteinsmurer og dekningsgroper.

På kartet ser du at det var tolv store 88-mm kanoner i Vardenleiren. De sto boltet fast i betongfundamenter. Mange av dem kan du fremdeles finne spor etter.

Vi forlater kanonstillingene og fortsetter ned bakken, dit turstien fra den nåværende Rehabdumpa går under store løvkroner. Denne dalen var skytebane helt frem til 1970-tallet. Under stupene i øst ligger anvisergrava (13), som ble bygget av Heimevernet etter krigen.

Nå tar stiene oss videre mot nord og vest. Vi passerer et par gamle bunkere fra HV-tiden. Hele lia her er full av dekningsgroper og oppmurte skytestillinger. Hva som stammer fra tyskernes tid, er vanskelig å si, men ved flere av stillingene ligger det biter av gammel taksifer fra krigens dager. Og helt oppe i nord, ovenfor brannstasjonen, kan vi så vidt se de siste restene av befalsmessa Casino (14). I våre dager er den redusert til noen steinhauger i krattet og en del skiferplater med spikerhull.

Historien om luftvern batteriet
Etter disse innledende smakebitene er du kanskje klar til å starte forfra med hele historien?

Vardenleiren ble anlagt av tyskerne under okkupasjonen i 1940–45. De fryktet engelske

flyangrep mot Oslo, og satte opp luftvern på flere strategiske steder rundt hovedstaden, blant annet ved Stabekk, Holmendammen, Ekeberg, Korsvolltoppen og Huk. Og midt i fjorden – på Nesodden – kom et av de største luftvern batteriene, på et høyt punkt som nesoddingene kalte Varden. Dette skulle være tyskernes første forsvarslinje mot flyangrep fra sør.

Navnet Varden stammer fra middelalderen, den gang vardebålet sto ferdig til å tennes hvis landet ble angrepet. Siste gang dette skjedde, var i 1716, da svenskehæren okkuperte Christiania. Nå var Norge okkupert igjen, men denne gangen av en krigsmakt med moderne våpen. Tyskerne gikk straks i gang med å forberede kanonstillinger. Et område på hundre dekar ble snauhogd og planert. De bygget veier, murer, underjordiske bunkere og ammunisjonsdepoter. Området ble befestet med maskingeværstillinger og et dobbelt piggrådgerde. Til og med i oldtidsgraven på toppen av Ildjernåsen ble det ryddet en skytestilling.

De fleste luftvernkanonene ble plassert i en kvartssirkel på kanten mot vest og sør. På kartet ser vi at linjen startet ved dagens boligblokker og fulgte høyden innover forbi lavvoen. Leiren var forbudt område for nesoddingene. Men nede fra fjorden kunne de snart se lange, svarte kanonrør som pekte truende mot himmelen.

Varden var glimrende egnet som kanonstilling. Den lå høyt og fritt, med vidt utsyn over indre Oslofjord. Tyskerne monterte tolv store kanoner (Rheinmetal-Borzig 88 mm FLAK) og to mindre (20 mm FLAK 30). Hver kanon kunne sende av gårde 15–20 granater pr minutt mot angripende fly. Rekkevidden var 10 km, og hastigheten var 860 meter pr sekund. Vardenbatteriet ble nesten like stort som de såkalte «gross-batterie» ved byene på kontinentet. Hver kanon var bemannet med 8-10 soldater, som bodde i en brakke ved siden av kanonstillingen. Der var det også lagringsplass for 150 granater.

Kanonene på Varden behersket hele innflyvingen over vestfjorden. De kunne også skyte østover

mot Bunnefjorden, og ifølge en ubekreftet historie skal tyskerne ha drevet innskyting mot en holme i Gjersjøen, like ved Tyrigrava.

Livet i Vardenleiren

Det hadde aldri tidligere bodd folk på Varden, men Nesodden kommune var i gang med et veiprojekt som skulle knytte sammen tettstedene på Fjellstrand og Flaskebekk. Denne vestveien var nesten ferdig frem til Rehabdumpa. Nå fullførte tyskerne veien over Vardentoppen og ned Vardenbakken til Flaskebekkrysset. Dermed fikk de veiforbindelse til Flaskebekk brygge, der alle forsyninger til leiren ble levert med båt. Turen fra Flaskebekk til Varden er 150 høydemeter, så tyskerne fikk tak i to pensjonerte bryggerihester fra Oslo til å dra varelassene. Øverst i bakken ble det bygget en stall, for mye av transporten rundt på Nesodden gikk fortsatt med vogn og hestespann.

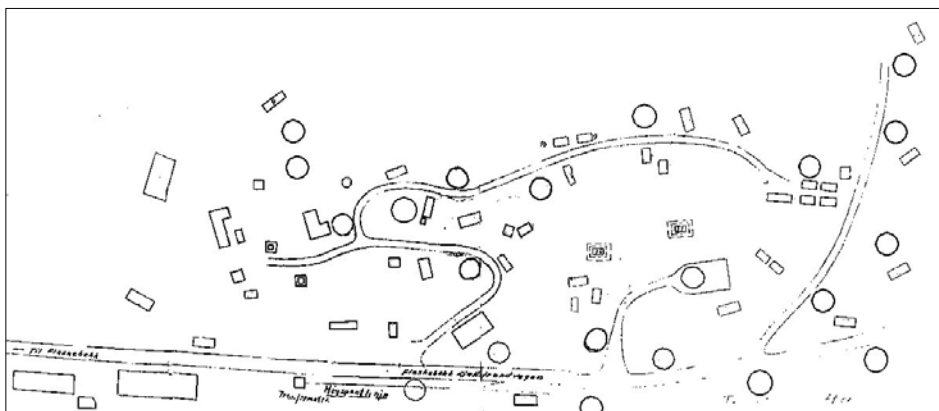
Stallen var også lager for ved og kull. Rett nedenfor den lå leirporten, som var bevoktet døgnet rundt.

–Vaktpostene var bevæpnet, men ikke så veldig farlige, forteller Fridtjof Sørensen. –Om vinteren akte vi ungene i Vardenbakken. Da dro vi kjelkene opp til leirporten, og så fikk vi vakta til å puffe oss i gang.

Bak stallen sprengte tyskerne en gedigen fjellhall på 200 m² inne i Ildjernåsen. Der ble det ammunisjonslager.

–Jeg var med min far på legebesøk i Vardenleiren, forteller Bjørn Zapffe. –Tyskerne lot oss kikke inn i fjellhallen. Med stolthet viste de frem granatlageret, det var tre meter høyt, og hylle på hylle med flere tusen sølvblanke granater.

På det meste bodde det 240 tyske soldater i Vardenleiren. Etter hvert ble hele plataet fylt av bunkere, tårn og 40-50 brungrå brakker, som blant annet var lager og boliger for menige soldater. Kommandanten hadde kontor i steinhuset. Det var bygget av solid granitt, hentet fra skogen ovenfor Sandaker. Taket ble dekket av skiferplater. De fleste offiserene og en del menige bodde i en stor, toetasjes forlegningsbrakke øverst

Kart over Vardenleiren ved krigens slutt. Sirklene er stillinger, firkantene er brakker.

i Vardenbakken. Her var det også kantine. Mange nesoddinger husker nok denne brakka, for her ble det kommunehus etter krigen. Ute på pynten mot nord lå et stort hus med to skorsteiner. Dette var befalsmessa Casino, der offiserene hygget seg på fritiden. Casino hadde et stort oppholdsrom, to skorsteiner og fire stuer med hver sin vedovn.

Sør for leiren var veien stengt med en stor bom i Rehabdumpa, og på vestsiden av denne lå en inngjerdet fangeleir. Der bodde det 40 russiske krigsfanger. De ble svært dårlig behandlet og levde på sultegrensen. Om dagen var de slavearbeidere i leiren, og

det var de som bygget mange av gråsteinsmurene. Det blir fortalt at hver stein i kanonstillingene er nøyaktig tilpasset slik at den kan bæres av en enkelt mann.

Ved veibommen lå også en liten brakke. Den skulle egentlig være hvilehytte for veiarbeiderne. Men det hendte stadig at de måtte spise ute, fordi brakka var låst. Da visste de at det var tyske offiserer som hadde låst seg inne med «kvinnfolk». Slikt skjedde også andre steder på Nesodden. Men stort sett gikk det en usynlig grense mellom nesoddinger og tyskere.

Flyangrep om natten

Tyskerne fryktet naturligvis at

engelske fly skulle bombe Oslo havn og de militære anleggene. Men dette skjedde meget sjelden. For vanligvis var flyene slett ikke utstyrt med bomber, men med flyteminer. De skulle droppes i fjorden for å hindre den viktige tyske skipstrafikken til og fra Oslo. Selv om tyskerne hadde minesveipere i kontinuerlig arbeid, ble fjorden gradvis forvandlet til et flytende minefelt. Nesoddbåten måtte innstille trafikken på stadig flere av bryggene. Til slutt var det bare Bomansvik brygge som hadde rutebåt over fjorden.

Flyangrepene kom om natten, sørfra langs Oslofjorden. Hele Oslogryta lå i fullstendig mørke. Alle vinduer var dekket av blendingsgardiner. Ved midnattstid begynte de første rapportene å løpe inn fra nordre Frogn. Der nede sto fire radarer og lyttet med store antenner. På lang avstand kunne de fange opp signaler fra fly som nærmet seg sørfra. Snart gikk det melding fra Kopperud til Varden: «Gjør dere klare». Kanonmannskapene gikk i stilling.

Noen få minutter senere kom forvarselet fra lytteposten på

Fjellstrand. Den lå på en knaus ved Ellingstad gård, med direkte kabelforbindelse til Varden. Nå kunne alle høre flyduren som nærmet seg sørfra. Rapportene strømmet inn til kommandosentralen i Vardenleiren. Der inne hang det et stort kart over hele Osloområdet. Damer med plotterstaver sørget for at kartet hele tiden viste flyenes posisjon. Med tysk grundighet ble alle fly deretter notert i en protokoll.

Fra kommandosentralen gikk det melding til alle de tyske stillingene. Lyskasterne ble tent over hele Nesodden, blant annet på Signalen, i Utsiktsveien, på Toåsen, Ellingstad, Steilene, Granerudstøa, Fagerstrand, i Haslekrysset, på Solberg og Hellvik. Lange blå lysfingre begynte å sveipe over himmelen på jakt etter bytte. Nesoddingerne skyndte seg ned i kjelleren. Så spilte kanonene på Varden opp sin uhyggelige melodi. Nattens slag var i gang. Det var et inferno av ild, kanontorden og eksplosjoner. Flyene drønnet over hustakene.

–Jeg husker at det var voldsom skuddveksling, forteller Fridtjof Sørensen, som bodde ved

Tyske offiserer ved kaféen i Gamle Skoklefeldvei

Flaskebeckettjernet. –Noen av flyene kom over Ildjernet, tett ved bergveggen der de tyske kanonene ikke så lett kunne nå dem. Men en natt så vi at et engelsk bombeffly ble truffet og styrtet i sjøen ved Ildjernflu. Folkene på fyrskipet satte ut med båt for å berge overlevende. Da ble det plutselig tent en kraftig lyskaster oppe på Varden. Tyskerne rettet den mot

flyet og begynte å skyte. Folkene fra fyrskipet hadde ikke annet valg enn å snu og overlate flymannskapet til sin skjebne.

Så snart morgengryet kom, var krigen var over for denne gang. Flyene satte kurs hjemover. Kanonene på Varden ble tause. Roen senket seg over Nesodden, og hverdagen ble ganske normal igjen. Tyskerne gikk på jakt i skogen, eller

besøkte kaféen hos Kaja i Gamle Skoklefeldvei, slik bildet viser. Småguttene dro på leting etter granatsplinter og blindgjengere som hadde bommet på fjorden og havnet på Nesodden.

Endelig kommer freden

Okkupasjonen varer i fem lange år, men omsider kommer vi til våren 1945. I Europa blir tyskerne nedkjempet, og alle forstår at krigen går mot slutten. Det er nå ca 100 tyskere på Nesodden.

Tirsdag 8. mai 1945 kapitulere Tyskland, krigen er over i Europa. Eller er den det? I Norge er det fortsatt stasjonert mer enn 300.000 tyske soldater. Noen har hvisket om å etablere en siste skanse i Norge, en Festung Norwegen. Vil de prøve å fortsette krigen på egenhånd? Alle venter i spenning. Og omsider kommer meldingen fra den tyske overkommandoen til alle tyske enheter: Hold dere i ro, unngå sammenstøt, bruk ikke våpnene, vent på ordre. Heldigvis blir dette respektert. De tyske soldatene på Nesodden legger ned våpnene og gir seg til å vente. Og 12. mai kan

hjemmefronten på Nesodden møte frem på Varden for å overta leiren.

Overtagelsen

Det går ikke uten problemer. På bildet fra Vardenbakken kan vi se hjemmefrontkarer med armbind. De diskuterer med en meget sint tysker, antagelig kommandanten. Han er villig til å overlevere Vardenleiren til norske styrker, men ikke til en bande sivilister. Han krever å få snakke med en person i uniform. Nå er gode råd dyre, for hjemmefronten har ikke fått uniformer ennå. Men til alt hell finnes det en person med uniform på Nesodden: Den sveitsiske løytnanten Edmond Jaquet. Det går ilbud til Torrvik, Jaquet ifører seg sin uniform og blir fraktet til Varden. Og dermed kan Edmond Jaquet overta Vardenleiren på vegne av Norge den 12. mai 1945. I sin rapport en måned senere skriver Jaquet blant annet at de tyske installasjonene på Varden er overtatt i meget god stand, inkludert et ammunisjonslager på ca 20.000 granater.

Fem års okkupasjon er over, tyskerne forlater Nesodden 23.

*Hjemmefronten
kommer
for å overta
Vardenleiren
12. mai 1945*

mai. 1945, og 2. januar 1946 kjøper Nesodden kommune Vardenleiren for 50.000 kroner. I Akershus Amtstidende kan vi lese at «Kantinebygningen skal bli herredshus, den er 30 x 17 meter. Første etasje skal bli herredsstyresal. Vaktmesteren skal bo i nordre del i andre etasje. Veggene er dekket av asbestplater, som skal innfelles i lister.» Herredshuset blir høytidelig innviet 7. desember 1946, med avsynging av Fjortofts nydiktede innvielsessang:

*Må bygdas store nye hjem bli
helligdom for alle,
må arbeid, tro og håp nå frem,
må alle føle kallet!*

*Da blir til signing dette hus, slik
det ble reist fra krig og grus
da freden kom i lykkerus skal
bygdas framtid reises!*

Etterkrigstiden

Norge og Nesodden skulle gjenoppbygges, og det nye kommunehuset («bygdas store, nye hjem») ble snart fylt opp. Både Nesodden leieboerforening, Husfordelingsnemnda, jordstyret, banken, trygdekassen, folkeregisteret og lensmannskontoret fikk plass på Varden. Snart kom det kafé også, med vaktmesteren som bestyrer.

Også stallen kunne brukes – den ble kommunal brannstasjon. Både kommunehus og brannsta-

sjon skulle være midlertidige, til kommunen fikk råd til å bygge nytt. Men årene gikk uten at noe skjedde. Brannvesenet klaget over trange forhold, men kommunen hadde absolutt ikke råd til å bygge brannstasjon. Til slutt brant brannstasjonen ned til grunnen en sommernatt i 1985. Dermed måtte pengene trylles frem likevel, og det ble ny brannstasjon på den andre siden av hovedveien. Noe lenger tid tok det med selve kommunehuset, det var i bruk til 2012, da man endelig kunne åpne kommunehuset Tangenten.

Tyskerne etterlot seg en hel militærleir, med kanoner, brakker, piggtråd, skytestillinger, sikteutstyr og lyskaster.

Noe av dette ble fjernet allerede i

1945, men brakkene kunne brukes. De ble stående i flere år, som bolig for hjemløse familier. Senere ble en av dem vaskemaskinfabrikk på Fjellstrand, en annen ble kolonial på Tangenåsen.

Også kanonene ble stående, antagelig til slutten av 1949. Da leide kommunen bort hele leirområdet til «de militære myndigheter». Og i 1950/51 flyttet det norske luftvernartilleriet inn på Varden. De satte opp fire store, 90 mm amerikanske kanoner. Disse ble plassert langs vollen ved dagens lavvo, der fire av de tyske kanonene hadde stått. Luftvernartilleriet stasjonerte ca 120 mann her oppe. Igjen var det aktivitet i Vardenleiren.

–Jeg var i 10 måneder på Varden

Fra sommeren 1945 fortelles en liten anekdote fra Vardenleiren:

Etter fem års okkupasjon var det stor mangel på byggematerialer. Folk klaget over at det knapt fantes en sekk sement, ikke en planke, ikke en takstein å oppdrive i hele Norges land.

Så en sommerdag kommer en stor bil med det norske splittflagget kjørende opp til Vardenleiren. I bilen sitter utenriksminister Trygve Lie og forsvarsminister Oscar Torp. Kommandanten blir hentet, han er spent og bæret over så storfint besøk. Hva skal dette bety? Da stiger Trygve Lie ut av bilen, tar kommandanten i hånden og sier:

– Vi kommer på vegne av Flaskebekk vel, er det noe sement igjen etter tyskerne? Vi mangler litt sement til Flaskebekk brygge.

Kommandanten rister på hodet. Her hjelper det ikke med splittflagg og sigar, for sement finnes det ikke lenger på Varden. Så to slukørende ministre må kjøre tomhendte ned bakken igjen.

under førstegangstjenesten i 1956, forteller Odd Tjernshaugen. -Jeg jobbet som radaroperatør. Vi hadde en følgeradar på berget rett sør for dagens HV-bygning og en søkeradar på toppen oppe bak steinhuset. Ildledersentralen lå i et murhus i dumpa mellom HV-huset og lavvoen. Den ble senere benyttet også av Heimevernet.

Bjørn Onshuus avtjente verneplikten på Varden omtrent samtidig som Odd. -Det var et veldig trivelig miljø der oppe, husker Bjørn. –Soldatene bodde i de gamle tyskerbrakkene. Jeg var sersjant, og fikk bo i en hytte oppe på kollen.

Jeg husker at vi soldatene fra Varden fikk være ordensvakter langs Karl Johan under Håkon 7's begravelse i 1957, det var meget høytidelig. Kanonene brukte vi nesten aldri. Men jeg kan huske at det faktisk var skyteøvelse en gang: Et målfly med en lang pølse bak seg fløy over fjorden. Kanonene på Varden skjøt. De traff blink – det vil si pølsen, og ikke flyet. Jeg var svært glad for det. For i flyet satt jeg.

I 1953 kjøpte Forsvaret hele leirområdet av Nesodden

kommune. Luftvernartilleriet ble i Vardenleiren frem til 1960, da de nye NIKE-batteriene ble opprettet i Asker, Våler, Trøgstad og Nes. Dermed var det slutt for kanonene på Varden. Samme høst ble området tatt i bruk av Heimevernet. Det ble hovedøvingsområde for avdeling HV02. De drev blant annet med skytetrening, og det var dem som sammen med Nesodden Skytterlag restaurerte tyskernes gamle skytebane i dumpa sør for leiren. Tyskernes bane hadde gått fra øst mot vest, men det passet ikke så bra å ha skarpskyting rett mot den nye bilveien. Derfor ble banen snudd mot øst, og HV bygget anvisergraven, som fortsatt ligger ved foten av stupene.

I 1977 ble skytebanen nedlagt av hensyn til den nye bebyggelsen i Bjørnemyrsvingen. Og i 1987 besluttet Forsvaret at aktiviteten i Vardenleiren skulle trappes ned. De ville heller selge området til boligbygging. Da protesterte mange nesoddinge, og i 1991 regulerte Nesodden kommune hele eiendommen til friluftsmål (LNF). I 1995 ble Vardenleiren

omsider åpnet for allmennheten. Kommunen har forsøkt å kjøpe den tilbake, men Forsvaret har hittil dessverre svart nei.

Kulturminnene på Varden er en del av Nesoddens historie

Det har skjedd mye med Vardenleiren siden tyskernes tid. Kanonene er borte, det samme gjelder de fleste av bygningene. Casino ble dessverre revet under den siste ryddeaksjonen. Nå har de nye Vardenblokkene overtatt etter forlegningsbrakkene og stallen, og granathallen i Ildjernåsen ble sprengt bort i samme slengen.

Men inne i leiren har veisystemer og flere av steinmurene overlevd tidens tann. HV-bygningen og steinhuset benyttes fortsatt til militære formål. I vår tid er det mange som ønsker at også resten av Vardenleiren skal bevares som et viktig kulturminne fra krigen. Nesodden befalsforening bidrar til vedlikehold, og det er også de som eier veteranbilene i carporten. I 2001 ble Nesodden HV Ungdom etablert, med base i Vardenleiren. Dette er et tilbud til ungdom som er glad i friluftsliv,

og som ønsker å forberede seg til førstegangstjeneste og befalsutdanning.

Også andre ildsjeler arbeider for å skape aktivitet her oppe, det har blitt friluftsscene og hundepark.

Kan vi håpe på at Nesodden kommune omsider får overta eiendomsretten til Vardenleiren? Kunne Nesodden klare å sikre disse viktige kulturminnene før det er for sent, og etter hvert utvikle Vardenleiren til et friluftsmuseum og opplevelsesområde for alle? Svaret avhenger både av kommunen og Forsvarsbygg. Vi kan håpe at fornuften seirer.

Kilder:

Erling Volds arkiv
Tor Halle, Geir Michaelsen, Nesodden befalsforening,
Muntlige kilder: Fridtjof Sørensen, Bjørn Zapffe, Bjørn Onshuus, Odd Tjernshaugen
Nesoddens historie bind 3
Akershus amtstidende, 1945–1960
Kystfort.no/forum
krigsbilder.net/coppermine
Wilberg/Byantikvaren i Oslo: Puslespillet om andre verdenskrig
Sopelimen, Nesodden Historielag
Statens kartverk
Norge i krig, Guri Hjeltnes
Norsk krigsleksikon, Hans Fredrik Dahl m.fl
norgeshistorie.no (Universitetet i Oslo)

Blomstrende tider på Nesodden

Av Arild Drolsum

Det har vært mange gartnerier på Nesodden. En oversikt i 1948 viser at i de 18 Akershus-kommunene var det bare Asker og Bærum som hadde flere gartnerier enn Nesodden. Totalt var det 2,6 dekar gartnerimark. Men la oss gå helt tilbake til landbrukstillingen i 1907 hvor havebruk er omtalt i Hj. Berners bok om Nesodden herred.

«Der var i Nesodden og Oppegaard 51 maal kjøkkenhave og 453 maal frugthave. Tallene viser at kjøkkenvækster kun dyrkedes til husbehov. Den samme tælling viser endvidere, at der da var 8.956 frugtrær i prestegjeldet, hvilket gir 3,5 trær pr. indbygger. Der torvføres om høsten ikke litet av kirsebær, moreller, epler og pærer. En kulturplante, som i de senere aartier har vundet stor utbredelse, er jordbær. De talrike arbeidere, som i de senere aar har skaffet sig hus og en liten jordflek, skaffer sig ofte en pen biindtægt av flere hundrede kroner ved salg

av jordbær til villabeboere eller til Kristiania».

Veien mot gartneridrift

På slutten av 1800-tallet og i tiårene fremover utviklet Nesodden seg til å bli en småbruksbygd fremfor noen i Follo. I begynnelsen ble det drevet ganske tradisjonelt jordbruk, i liten skala. Det vesle jordbruket var godt å ha for å få mat på bordet. Det var først i mellomkrigstiden det ble grunnlag for å spesialisere seg på produkter som byfolkene ville ha. Samtidig kunne småbrukerne treffe stadig flere av kundene sine ute på Nesodden. De fleste av

Mange dro med varene sine til Youngstorget eller Stortorget, hvor vi ser en torgkone fra Nesodden

de 10–20.000 sommergjestene var mennesker med ganske stor kjøpekraft, og de ville gjerne ha både friske grønnsaker, frukt og bær, men også blomster til hagen. Stadig flere gjorde derfor småbruket til fullstendig levevei. Det var mulig å spesialisere seg ved å drive moderne, intensivt og markedsrettet. Noen valgte altså å satse på gartneridrift.

I dag er det bare to gartnerier igjen på Nesodden, Strand gartneri og Schrader gartneri, men la oss begynne med dem som engang var.

Stubberud handelsgartneri, Okshal

På eiendommen «Stubberud» lå det et gartneri som er bedre kjent

som Andersens gartneri. For det var her Johan August Andersen startet opp sin gartnerivirksomhet rett etter krigen. Johan var født i Sverige i 1890, og hans navn var Johan August Andersson. Han må i ung alder ha reist over til Norge, for i 1916 endrer han etternavnet til Andersen, gifter seg med Ragnhild fra Eidsvoll og kommer til Nesodden. I 1921 får han en avtale med Okshal vel om å være «vaktmester» for sommergjestene og bryggeområdet. Han får bo fritt i Okshals eldste bygning Bomanstuen. Siden han var utlært gartner, fikk han også i stand et lite gartneri ved siden av Bomanstuen, og dekket dermed et stort behov hos villaeierne. Han påtok seg blant annet også

mureoppdrag og fikk etter hvert nok midler til å kjøpe fire tomter i Eysteins vei/Olavs vei.

Det startet opp med ett drivhus, men kundegruppene ble stadig større, og etter hvert kom det opp to til. Det ble produsert masse sommerblomster, og fra Holland kjøpte de forskjellige løker som de drev frem. Gartneriet hadde også store jordbær- og bringebæråkre. I lange perioder hadde de fast plass på Stortorget. De holdt åpent hele året, og om vinteren solgte de julegleder og dekorasjoner. Dessuten tok de på seg arbeid med stell av hagene rundt i området.

Ragnhild og Johan fikk tre gutter og to jenter, som ofte var nede i gartneriet og hjalp til. Reidar som var den eldste tok gartnerutdanning i Horten under krigen. Han arbeidet i vel ett år i gartneriet til Thorleif Schjøll, bestefar til Finn Schjøll. Den yngste i søskenflokket, Ivar, tok også gartnerutdanning, men det ble Reidar som tok over det hele etter at faren døde i 1956.

Magne Iverslien hadde som sjuåtteåring sin jobbdebut hos Andersens gartneri. Sammen med Reidar

og Ivar laget de pottes av jord, vann og leire. En annen arbeidskrevende jobb var lufting av mistbenken, en drivbenk med gjærende hestegjødsel som varmekilde. Nesten daglig måtte glassrammene tas bort så det ikke ble for varmt i benkene. Og så skulle de på plass igjen om ettermiddagen.

I 1965 ble det en brann i fyrkjelen, og etter få år ble det hele avviklet. Reidar Andersen ble ansatt som hovedgartner på Sunnaas sykehus, og det var han som bygget den flotte fiskedammen, som jo fortsatt ligger der. Hver jul gledet han avdelingene ved å lage store julestjerner

Rosendal gartneri, Skoklefalltjernet

På vestsiden av Skoklefalltjernet lå Rosendal gartneri. Gartner Karl Gunnar Eriksson og konen Olga hadde først tilhold på Flaskebekk. De kjøpte Rosendal i 1924 med vannrett til Skoklefalltjernet. Karl Gunnar hadde da endret navnet til Eriksen. Da familien Lerum overtok stedet i 1950, var det to drivhus på stedet. Lerums, som kom fra en gård på vestlandet, ønsket ikke å

*Et typisk
gartneri med
drivhus, fyrhus
og drivbenker.
Her Rosendal
gartneri ved
Skoklefalltjernet*

drive gartneriet, så det ble gjort en driftsavtale med Henning Ravn, som startet opp i 1952. Han var født på den danske øya Falster og fikk sin gartnerutdanning i Danmark. Til Norge kom han i 1950 og fikk jobb på et gartneri i Heddal i Telemark. Med dyktighet og stor arbeidsvilje fikk han etablert et drivverdige gartneri ved Skoklefalltjernet, som i hovedsak satset på sommerblomster. Disse ble sådd som frø, så prikling av småplanter var hvert år en stor jobb. Arvid Lerum som fortsatt bodde på stedet med sin mor og far, hjalp ofte til med vanning av plantene. Sommerblomster, tulipaner og potteplanter ble solgt fra en faste plass på Stortorget. Hennings kone Inger, som

jobbet full tid i gartneriet, var ofte på plass der. Hun er i dag 92 år. I starten hadde de kun en varesykkel som hjalp til med å frakte varene til Oslo, men så fikk de kjøpt en gammel svensk militærambulanse.

For å øke vekstmulighetene, uten å bygge et nytt drivhus, ble området mellom de to drivhusene dekket med plast. Hele anlegget fikk varme gjennom rør fra en fyrkjele drevet på koks. Den står fortsatt på området. Henning drev også litt som anleggsgartner for sommergjestene på Flaskebekk.

I 1960 kjøpte Henning Ravn sitt eget gartneri i bygda Båstad i tidligere Trøgstad kommune. På det tidspunktet var gartneriet ved Skoklefalltjernet moden for store

vedlikeholdsoppgaver, så nå uten noen til å ivareta driften, ble det til at gartneridriften opphørte. Uten fyring om vinteren forfalt drivhusene, og i slutten av 60-årene ble området ryddet.

Atle Skjærs gartneri, Fjellstrand

Atle Skjær og Hjørdis Skjær kjøpte stedet Østre Holen i 1921, en eiendom på hele 50 mål. Holen, som i 1886 ble frasolgt av det tidligere Berget og Nedre Røer, ble i 1905 delt i østre og vestre Holen. Atle Skjær kom fra Lærdal i Sogn og var utdannet agronom fra Mo jordbruksskule. Før han kom til Nesodden var han i 8 år bestyrer og forpakter av Hamang papirfabriks gårdsbruk i Bærum. Flyttingen fra Bærum til Nesodden tok 3 dager med hest og kjerre.

På Østre Holen ble det etter hvert to mellomstore drivhus og mange drivbenker. De satset på salg av blomster og grønnsaker, og kundene fant de stort sett blant sommergjestene i Alværn- og Fjellstrandområdet. Her fikk de også levert melken fra sine kuer. Bare en sjelden gang dro Hjørdis til torget

i byen for å selge sine barkranser. Hver sommer hadde de avtaler om å stelle i stand hagene til de veletablerte fra hovedstaden før de kom til sine flotte sommersteder. Blant oppdragsgiverne var familien Engebretsen som drev PM Engebretsen, og familien Møskeland som drev med bilimport. En annen inntekt var utleien av to sommerhytter og annen etasje i huset, hvor det kom faste familier hvert år. Atle og Hjørdis ga seg med gartneridriften i midten av 60-tallet.

Kunnikoff gartneri, Fjellstrand

Eugen Alexander Kunnikoff og hans kone Ellen Oline kom til Nesodden på 1930-tallet etter å ha vært bosatt i Oslo. Eugen som var flyktning fra Arkangelsk i Russland, og Ellen Oline som var oppvokst i Arendal, ønsket å bo mer landlig, så de etablerte seg på nordsiden av Ommenveien. De hadde tre barn, Anna-Ellen, Nils Alexander og Evgeny Wladimir, som mange bare kjenner som «Lollo». Det navnet fant han på selv for å gjøre det litt lettere for folk.

På det meste hadde de fire drivhus, og jordbær ble etter hvert deres

varemerke. De hadde nemlig skaffet seg en spesiell sort markjordbær fra Frankrike som var dråpeformet, og som de drev frem i drivhusene. Så flotte og velsmakende var de at de var etterspurt på flere restauranter i Oslo, blant annet Najaden, Grand og Villa Sandvigen, som ligger langs Gamle Mosseveien. På kongens bord kom jordbærene også. Da sjahen av Persia og dronning Farah Diba besøkte Norge i 1961, ble de brukt som pynt. Disse spesielle bærene ble sirlig pakket i små 100 grams esker og fraktet til Oslo med buss og båt. På friland hadde de vanlige jordbær, og det ble også dyrket litt bringebær. Midt i ett av drivhusene hadde de en drueranke som strakte seg utover hele drivhus. De små, blå druene ble solgt til Sandnes og Leif Pedersen på Fjellstrand. Hele familien var tidlig hver vår ute og samlet bjørkekvister, som ble satt i uthuset for å være ferdig utsprunget til påsken. Dette ble solgt som blomsterdekorasjon til blomsterbutikker i byen.

Rundt 1975 var det slutt på driften, og hovedhuset som lå nede ved veien, ble kontrollert brent ned i forbindelse med innspillingen av

TV-serien «Brigaden» som gikk på NRK1 fra 2002 til 2003.

Sverre Rosascos planteskole og gartneri, Fjellstrand

Sverre Wilhelm Rosasco kom fra Oslo. I 1926 kom han og konen Harriet til Nesodden hvor de kjøpte et område av gården Persilengen, nord for Fjellstrand skole. De fikk barna Yvette, Wenche og Frøydis. Sverre hadde fått sin gartnerutdannelse i Tyskland. Han satset på å drive frem frukttrær, prydbusker og roser. Ved hjelp av poding ble det laget nye frukttrær. En vanskelig og tidkrevende operasjon som Wenche husker at hun var med på. De hadde ett drivhus hvor de drev frem og pleiet nye frukttrær. Og etter 3–4 år kom de første fruktene. De eide et stort jorde rett nedenfor skolen. Her var det rad på rad med nye og gamle frukttrær. For å få bort ugress kjørte Wenche hesten mellom radene mens faren styrte plogen.

I en gammel lastebil fra 1926 ble det kjørt rundt med varer til folk. Sjøførhjelp fikk de i begynnelsen av et par venner fra Fjellstrand, men da Yvette fikk sertifikat, var det

hun som kjørte. Vanligvis én gang i uken var de på Stortorget for å selge blomster. Noen ganger måtte de også til byen for å få sendt trær til forskjellige steder. Sverre hadde også beskjærings- og sprøytejobber. Noen ganger ble slike oppdrag ekstra tunge som for eksempel når de måtte helt ned til Ommen med pumper, slanger og annet utstyr.

I slutten av 50-årene var det blitt liten drift på gartneriet, og i forbindelse med en utvidelse av Fjellstrand skole kjøpte kommunen i 1999 jordet. Som pensjonist var Sverre, rundt spesielle høytidsdager, ekstrahjelp i en blomsterbutikk i Oslo. Han døde i 1990, 94 år gammel.

William Andersen gartneri, Fagerstrand

Det å starte gartneridrift på Damengen kan ikke ha vært lett. Hit var det 700–800 meter kjerrevei inn i skogen fra Breidablikk. Men hit kom William og Erna Andersen i 1946 for å starte opp sitt eget gartneri. William var sønn av Johan Andersen, som hadde gartneriet på Oksval. Her gikk han i lære,

men han hadde også læretid hos Gutterød gartneri i Larvik. Han fikk satt opp to eller tre drivhus hvor det ble laget sommerblomster, som ble solgt på Stortorget. Hver dag kjørte han og Rolf Olsen, som var ansatt, med hest og vogn til Søndre Spro brygge. William tok båten til byen, mens Rolf kjørte tilbake til Damengen. I byen hadde William stående en kjerre som han dro med seg til torget, og om ettermiddagen var det samme veien tilbake med tomme kasser. Drivhusene fikk varme fra torv som de tok på myrene. De hadde mye ertebloomster, som ble samlet i buketter med hjelp fra damer i området. Jevn vanntilførsel var viktig for gartnerivirksomheten. De hadde en god brønn, men de trengte ekstra vann fra bekken, og den var ofte usikker.

I 1953 solgte William Andersen stedet og flyttet til Tokke i Telemark hvor han forpaktet flere gårder, før han fikk sitt eget småbruk. Broren Reidar på Oksval overtok Williams faste plass på Stortorget. John og Hilda Pettersen var dem som forsøkte å opprettholde driften, men de ga seg etter kort tid.

Søderlind, Fagerstrand

I oversikten over gartneri-virksomhet på Nesodden fra 1948 står Per Wetlesen og Johan Søderlinds oppført. Johan og Randi Søderlind var, over skogen, naboer med familien Andersen. De hadde blomster og grønnsaker på friland, som ble solgt på stedet.

Wetlesens gartneri, Blylaget

Grøstadbraaten var en gammel husmannpost som Edward Wetlesen kjøpte i 1921, 38 år gammel. Han jobbet da som driftsbestyrer i det privateide Nesodden Telefonselskap. Etter kjøpet av Grøstadbraaten ble livet på mange måter annerledes. Ved siden av arbeidet i telefonselskapet drev familien nå et meget aktivt småbruk. Edward hadde også interesse for hagebruk, og spesielt frukttrær som de plantet til på eiendommen. På det meste hadde de over 500 frukttrær, så utvalget var stort, da de solgte sine epler på Youngstorget i Oslo. Selv med en dårlig hofte var Edward aktiv til sin død i 1967.

Sønnen Rolf tok gartnerskolen, og satte opp et lite drivhus med en fyrkjele som var vedfyrt. Her

dyrket han i hovedsak tomater og agurker. Rett etter krigen flyttet imidlertid Rolf til Røyken hvor han ble i fem år. Da han kom tilbake til Grøstadbraaten, fikk han satt opp et stort, moderne drivhus som var oljefyrt. Dessuten hadde han mange drivbenker med gjærende gjødsel fra Oslo Renholdsverk som varmekilde. Han begynte også med andre grønnsaker og blomster, og hadde sin egen plass på torget i byen. I 10 år fortsatte driften av gartneriet, før det ble lagt ned.

Gro hagesenter, Bjørnemyr

Det er mange nesoddinge som har hatt en hyggelig handel på Gro hagesenter, som var en kombinasjon av gartneri og hagesenter. Det startet i 1958 da Jens Botten kjøpte et 12 mål skogsområde av Nesodden kommune på anbefaling av Rolf Sunnaas. Han ønsket å ha en blomsterbutikk nær sykehuset. På den tiden var Jens Botten ansatt av Sunnaas for å anlegge et nytt hageområde. Jens gikk straks i gang med å rydde området, og i 1960 flyttet han fra Fjordvangen med kona Ingrid og barna Jan og Dagrund til nybygd hus på to plan til Bjørne-

myrdalen. I første etasje startet de en liten blomsterbutikk.

I 1962 sto drivhuset ferdig, og det var starten på et av de første hagesentrene i Norge. Det var få som visste hva det var. Amta hadde i 1962 et intervju med Jens Botten: *Det sies at De har opprettet et «have-senter». Hva er egentlig det?* Jens var en pioner på dette området og var med å starte Norsk hagesenterlag i 1970/71. På Nesodden og i Frogn tok han mange oppdrag med å anlegge nye hager, blant annet hos Torborg Nedreås og Einar Rose. Det familiedrevne hagesenteret ble utvidet med større butikk og uteareal. Sommerblomstene var egenproduserte og på resten av eiendommen ble det dyrket prydevekster, hekker med mer.

Sønnen Jan tok etter hvert over driften og holdt det gående helt til hagesenteret ble solgt til Prima Invest. I november 2005 åpnet Rema 1000 og 39 leiligheter var klare for innflytting.

Strands gartneri, Blylaget

På Strands gartneri i Gartnerveien produseres det mye blomster. Men det hele startet med

grønnsaker på friland etter at Einar Strand kjøpte den 40 mål store eiendommen «Rosenhøi» i 1932. Einar som var utdannet på gartnerskolen i Grimstad, var også interessert i å starte produksjon av sommerblomster. Familien Strand arbeidet seg systematisk og gradvis fremover, og frem til ca. 1970 drev gartneriet stort sett en form for blandingsproduksjon. I 1946 kom det første veksthuset. Salg av produktene foregikk fra gartneriet frem til 1949. Fra den tiden og frem til åpningen av Økern torghall, ble produktene solgt over Stortorget og Grønlands torg.

I 1975 overtok sønnen Knut driften. Det var tidlig klart at det var Knut som skulle føre driften videre, så i 1956 begynte 22-åringen på gartnerskole i Oslo. Og senere ble det også to års studier på Landbruksskolen i Ås. Fra å være et blandingsgartneri, ble gartneriet ved utvidelse av veksthusareal et rent blomstergartneri. Omsetningen av varer ble fra nå av solgt på engrosmarkedet. Blomstrende potteplanter ble gartneriets varemerke, med begonia som hovedprodukt. Krav til

modernisering og rasjonalisering gjorde at veksthusarealet ble utvidet til 3.000 kvadratmeter i tiden 1980–1995.

Sønnen Tormod fullførte sin utdanning på Gjennestad gartnerskole i Stokke, og etter mange år som «læregutt» tok han over driften i 2002, i en stadig tøffere bransje. Det ble spesielt store utfordringer i 2018 da Økern torg ble lagt ned. Da måtte man begynne å finne nye måter å orientere seg på i markedet. Nå er mer og mer av produksjonen kontraktsdyrking. Det har også blitt utviklet et godt produksjonssamarbeid med Schraders gartneri. Så produksjonen i dag er grønnpanter, sommerblomster, begonia og julegleder til engrosmarkedet. I dag er det Tormod og kun én til som driver hele gartneriet.

Schrader gartneri, Sandaker

Historien om Schrader gartneri er grundig gjengitt av Tore Granerud i Sopelimen 2009, så her følger et mer tilpasset avsnitt.

Aleth Marie Halle og Hans Petter Schrader møtte hverandre

på Statens gartnerskole, og de ble gift. Ekteparet Schrader startet sin karriere som gartnere på Hvaler i 1933, hvor de bygget opp to drivhus. I 1946 flyttet de til Nesodden og Sandaker gård, som de overtok etter Aleth Maries far, Einar Halle. På flyttelasst hadde de med seg de to drivhusene, som ble fraktet på en skøyte til Hellvik brygge. Et jorde på 20 mål fulgte med gården, og her satte de opp drivhusene, som var 300 kvadratmeter. Dessuten dyrket de grønnsaker, stauder og busker utover store deler av eiendommen. I begynnelsen var det meste av salget lokalt. Grønnsaker ble kjørt rundt til 20 butikker på Nesodden. Syriner var en spesialitet på Hvaler og var med på flyttelasst. De ble forsøkt plantet i Blåveiskakken, men der var jorden for dårlig.

Schrader gartneri solgte i etterkrigsårene sine varer blant de andre blomsterforhandlerne på Stortorget. Virksomheten vokste, og gartneriet solgte stadig flere varer til andre forhandlere. Etter hvert ble det mer og mer engrossalg. I 1961 var forvandlingen fullført. Fra å være torghandler var Schrader

*Aleth Marie
under arbeid på
blomsterjordet,
hvor det ble dyrket
frilandsblomster,
stauder og
grønnsaker*

gartneri blitt en engroshandel, samtidig som produksjonen ble stadig mer spesialisert mot potteplanter. I 1961 begynte også sønnen Hans Vilhelm Schrader på gartnerskolen, for deretter å gå fullt inn i forretningsdriften. Dermed var 2. generasjon i gang.

En stadig større del av gården ble bygget ut med nye veksthus. I dag dekker disse 28.000 kvadratmeter, og gartneriet er nå blant landets største. Alle drivhusene er utstyrt med det mest moderne og effektive utstyret som er å oppdrive. Det produseres i dag blomster som dekker alle våre årstider. I de 12–14 ukene som blomstene oppholder seg på gartneriet, vokser de fra små stiklinger til livskraftige og vakre planter.

Kristin Schrader er nå daglig leder og er med det 3. generasjon

Schrader som driver gartneriet. Hun har gartnerskolen på Gjenne- stad i Stokke og dessuten skole og praksis i Danmark. Nå må de hele tiden se etter nye markeder. De har kjøpt et gartneri i Sandefjord, og gårdsbutikken på Sandaker har blitt et populært handlested. Gårdsbutikkens idé er blomster og mat som er produsert lokalt og bærekraftig. Schrader gartneri har i dag over 25 ansatte.

Kilder:

Blylagets historie, Karl J. Bjerklund, 1997
Nesodden berred, Hj. Berner, 1924
Nesoddens historie, bind 2, Christian Hintze Holm, 1995
Nesoddens Historie, bind 3, Harald Lorentzen, 2005
Sopelimen 2009, Tore Granerud
Oksval vel & veilag, vandringer, 2012
Hyggelige og nødvendige samtaler med familier og lokalkjente

Hagen på Fundingrud – verdt et besøk

Av Eli Vinje

Huset og hagen på To

Nesodden historielag har ansvaret for det nydelige lille, gule huset på To gård, Fundingrudhuset. Rundt huset ligger en spesiell hage som mange har glede av, og som er verdt et besøk. I Sopelimen for 2010 har Stein Turtumøygard skrevet en interessant artikkel om huset og hagen. Huset var ferdig restaurert i 2006 og innredet i en stil tilpasset 1900 til 1920. Vi vet ikke med sikkerhet hvor gammelt huset er, men vi har funnet årstallet 1773 på en stokk i huset. Hagen ble ryddet og opparbeidet i tilknytning til restaureringen og forsøkt vedlikeholdt.

Stauder i mange farger finnes i hagen, alle har skilt som forteller om opprinnelsesland og bruk i folkemedisin

En historisk hage

Hagen ble opprinnelig anlagt i samarbeid med Nesodden hagelag og skulle så godt som mulig, illustrere en historisk hage fra ca 1850. Nesodden hadde mange husmannsplasser på den tiden, g mange av plantene ble hentet fra disse. Av forskjellige grunner

Denne vakre liljen kom opprinnelig fra Steilene.

visnet samarbeidet med Nesodden hagelag som i 2018 meldte at de ikke kunne ta ansvar lenger. Nesodden historielag greidde heller ikke å få noen til å interessere seg spesielt for hagen, så den ble både forsømt og neglisjert over en periode.

Selvsagt var det da noen av oss som syntes dette var både leit og pinlig. Vi hadde et nydelig lite hus på en nydelig plass og en hage som vi ikke kunne være bekjent av.

Nye koster

På årsmøtet i 2019 ba vi om at interesserte kunne gi seg til kjenne slik at vi kunne få satt sammen en gruppe. Vi hadde flaks! Flere sa seg interessert, og vi satte oss ned i fellesskap for å legge en plan.

Ut fra planen og gruppen utkrystalliserte det seg en «hard» kjerne som har stått på siden.

Vi har tre fabelaktige kvinner: Else Sletten (utdannet gartner), Else Kismul og Mette Svendsen som begge er meget hageinteresserte, og som nå ikke lenger har sine egne hager å ta seg av. Ikke bare er disse tre hagekyndige og hageinteresserte, men de trives meget godt i hverandres selskap og utfyller hverandre utmerket.

I tillegg til disse kvinnene har vi en utmerket medhjelper i Ivar Botilsrud. Han har klippet gresset, jobbet med forefallende arbeid, laget et lite skur bak huset til gressklipper og verktøy og gjort alt vi har bedt om. I år har han også skiftet ut karmene rundt bedene. Han er i full jobb og gjør alt dette i helger og på fritid.

Det er vanskelig å vite hvordan vi skal kunne takke for alt dette

arbeidet. Selvsagt har også andre gjort jobber som å skaffe jord og gjødsel, male benker, se etter taket og sørge for at huset ser pent ut innvendig også. Takk til alle.

Innsamling av planter

I forsøket på å gjøre hagen så autentisk som mulig med tanke på å finne planter vanlige ca 1850, har hagegruppen vært på jakt etter de riktige plantene. De har kontaktet hageeiere og velvillig fått «stjele» noen planter, har rådført seg med litteratur om gamle hager, kontaktet hagesentre og brukt sine nettverk for å få dette til. Ingen vet hvor mange timers arbeid som ligger bak alt dette, men det er mange.

Her begynner man så tidlig på våren som mulig, rydder og klipper ned. Og gleder seg veldig over å se hva som kommer igjen og legge planer fremover. Det er til og med opprettet et «ventebed» for planter som senere skal glede oss alle.

Turgåere

Området rundt To gård blir besøkt av mange både i hverdagen og i helgene. Så lenge vi har hatt koronarestriksjoner, har det vært

Høstasters og høstflops ved inngangen, vakker avslutning på sommerens blomsterflor.

flere enn vanlig på tur i skogen. Det er mange som tar sin niste og kaffe på benkene utenfor huset. Og veldig mange som sier de er glade for at det ser så pent ut. Mange slår av en prat når noen steller i hagen. Da får man også kontakt med flere som husker planter fra sin barndoms hage, og som kan fortelle om andre planter som passer inn.

Fremtiden

Heldigvis er det en sprek gjeng som er aktive i Fundingrudhuset. Heldigvis er det ingen av dem som har planer om å redusere arbeidet sitt. Men det er dessverre slik at noe kan skje, og at alderen kommer

til noen hver av oss. Så selv om vi heier på våre gode hjelpere, tenker vi av og til at det kunne være nyttig å ha noen flere interesserte å kunne kontakte. Så vi håper at noen som går tur og gleder seg over hagen, eller som gjerne vil jobbe med jord, planter og hage, tar kontakt og vil ønske å være med. Samarbeidsgleden er stor, og arbeid kan deles.

Hagen – og huset – på Fundingrud er verdt et besøk. Så

enda flere oppfordres til å ta turen opp til To og glede seg over det som blir gjort. Slå av en prat og nyt freden på en av benkene utenfor huset. Dersom en kommer på en tid hvor ingen er i hagen, er de aller fleste plantene skiltet slik at en kan orientere seg. På sensommeren vil det være folk i hus og hage på søndager slik at en kan se seg skikkelig rundt og få vite mer både om huset og hagen.

Fuglelivet på Nesodden – i dag og i framtida

Oddvin Lund/BirdLife Nesodden

Et overblikk: Geografien bestemmer! Fuglekyndige personer kan nokså godt tippe hvilke fuglearter som finnes ved bare å se på kartet over et område. Forekomsten av lavland, fjell, kyst, skog, jordbruk, vann, elver, myrer og bebyggelse forteller oss mye om hva vi kan forventa av fugleliv. I tillegg spiller landformer og beliggenhet en rolle når fugler er på trekk.

Så hva kan vi si om Nesodden i et slikt perspektiv? I korte trekk gjelder dette: Mye skog av varierende typer, relativt små jordbruksarealer sammenlignet med nabokommunene, mye bebyggelse langs lange kyststrekninger, enkelte urørte bratte kystpartier, ingen større vassdrag, kun små sjøer og dammer, samt noen øyer i fjorden. Mange naturtyper, med andre ord, som har hver sine fuglesamfunn. I tillegg betyr Nesoddens fasong noe, som nettopp en odde. Det påvirker fuglenes trekkemønster.

Skogene og jordene

Fjell har vi ikke, men likevel noen områder vi med litt godvilje kan kalle «høyereliggende». Dette er de skogkledte områdene inne på Nesoddlandet som for en stor del består av skrinnsfuruskog og enkelte myrer, omgitt av frodigere skogsmiljøer og jordbrukslandskap litt lavere i terrenget.

Typiske skogsarter dominerer blant fuglene: Finker, troster, sangere, meiser, spetter, duer, fuglekonge, rødstrupe, orrfugl og enkelte rovfugler og ugler. Mindre kjent blant folk flest er arter som trepiplerke, jernspurv

og gråfluesnapper, arter som man må kunne gjenkjenne sangen/låten til for å få et inntrykk av hvor vanlige de er. Noen arter trives godt i overgangssonene mellom skog og jorder. Gulspurven er typisk her og temmelig vanlig. Stokkand og kvinand er de vanligste endene i dammer og tjern. Og de som stopper opp og speider litt ved dammene kan få se gråhegre, der den tålmodig og stillestående er på utkikk etter småfisk.

Skogsområdene består av ulike teiger, hvor vekstvilkårene avgjør hvilke arter av trær som dominerer. Karrige og tørre furukoller har sine egne fuglearter, for eksempel den særegne og fåtallige natravnen, mens finker, meiser, fuglekonge og trepiplerke er vanligere i de mer produktive skogsområdene med innslag av granskog. I de rikere løvskogsområdene øker artsutvalget ytterligere, og ulike arter av sangere trives. Munk er en vanlig sanger, har kraftig stemme og er relativt lett å kjenne igjen på sangen. En av de aller vanligste artene i Norge, nemlig løvsangeren, kan høres de fleste steder, selv om det meldes om nedgang i bestanden. Dens nære

slektning, gransangeren, synes å ha blitt vanligere de siste årene.

Naturskog, eller områder som har naturskogtrekk, er uvanlige på Nesodden, særlig som følge av omfattende skogsdrift med flatehogst gjennom mange år. Bergerskogen regnes av biologene som spesiell verdifull. Her går debatten om mulig bygging av boliger. Skogen ved Skoklefalltjernet er også en verdifull eldre skog med naturskogkvaliteter.

Rørskogen, regnes som verdens nordligste eikeskog av noe størrelse, er særegen og har et spesielt rikt fugleliv. Blandingen av skog og kulturlandskap gir et variert fugleliv. Selve skogen og jordekantene huser mange arter som bidrar til en skikkelig morgenkonsert om våren og forsommeren. Den artige spettmeisen og den fargerike stillitsen er vanlige. Området har størst verdi som hekkeområde for mange arter. Vi finner flere spettearter: Flaggspett, grønnspett, dvergspett og svartspett. Også den særegne vendealsen hekker her. Blant sangere finner vi løvsanger,

gransanger, bøksanger, gulsanger, munk, hagesanger og møller. Skogdue og kattugle er arter som kan bruke hull i trær som spettene har hakket ut. Kanskje har vi «norgesrekord» i antall skogduer og kattugler her. Kjernebiter, en fåtallig fugl i Norge, sees ofte her. Skogen er også et interessant eksempel på hvordan spesielle naturområder tiltrekker seg spesielle fuglearter. Mange arter har sine helt egne krav til leveområde, og sjeldne fuglearter kan plutselig dukke opp akkurat der vi kan forvente. I Rørskogen kan vi enkelte år høre den sjeldne pirolen, en art som man må legge litt arbeid i å få se i skogens bladverk. Sangen, derimot, er kraftig og lett å kjenne igjen.

Skogbruket er den dominerende faktoren for fuglelivet i skogsområdene. Flatehogst dominerer som metode, og dermed blir det omfattede og plutselige endringer av livsmiljøet for planter og dyr. Debatten rundt dette skjer også på Nesodden, og er både knyttet til landskapsbevaring, arters overlevelse og klimaeffekter av skogbruk.

Praksis innen jordbruk bestemmer mye av fuglelivet i områdene som domineres av jorder. For flere tiår siden forsvant vipe som hekkefugl på Nesodden og det er usikkert om sanglerke fremdeles hekker årlig på Nesodden. Det er imidlertid ikke vanskelig å finne dem i nærliggende områder i Frogn og Ski, der de har mer egnede livsmiljøer sett fra disse artenes synsvinkel. Det må trolig en betydelig bestandsoppgang til før vi igjen kan nyte vipas fluktspill på Nesodden eller oppleve sanglerka som en vanlig hekkefugl.

Ferskvannsmiljøet

Fravær av større vann må sies å være et karaktertrekk ved Nesodden, men små tjern og dammer finnes spredt på halvøya, både naturlige og kunstig anlagte. Blekslitjern er ikke rare putten sammenlignet med det som er vanlig av vann i andre østlandskommuner.

Selv om vannene og dammene er små, er de ganske mange og gir hekke- eller rastemuligheter for en god del arter.

De vanligste hekkefuglene er stokkand, kvinand, grågås og

BirdLife Nesodden lokallag:
<https://oa.birdlife.no/nesodden>
<https://www.facebook.com/groups/birdlifenesodden>

Legg gjerne inn observasjoner
på artsobservasjoner.no eller på
oa.birdlife.no

Stæren er huleruger, og finnes derfor
i bra antall i der det finnes gamle
løvtrær. Foto: Frode Veve

Laksanda, her en hann i praktdrakt,
forekommer sparsomt både langs kys-
ten og i dammene. Foto: Frode Veve

Blåmeisen er svært vanlig, særlig der
det finnes naturlige reirhull og på
foringsplassene. Foto: Frode Veve

En storskarv seiler forbi tett på
ferjekaia på Nesoddtangen.
Foto: Oddvin Lund

Noen par tjeld hekker langs kystene.
De er lette å få øye på og har skarpe rop.
Foto: Oddvin Lund

Nøtteskrika er en streiffugl og blir
i likhet med typiske trekkfugler
konsentrert over Nesoddtangen når
de flyr nordover.

Svarttrosten er vanlig, og noen
overvintrer hos oss. Denne blåser seg
opp for å holde varmen i kulda.
Foto: Oddvin Lund

Skjærer dukker stadig opp ved ferjekaia
på Nesoddtangen, men nøler ofte
før de krysser over til Snarøya eller
Bygdøy. Foto: Oddvin Lund

skogsnipe, mens vintererle finnes langs små elver og bekker. Den som ser eller hører godt etter kan også oppdage sivhøne, dvergdykker eller isfugl, arter som er uvanlige i Norge. Fossekall hekker kanskje årlig, men er lettest å treffe på om vinteren.

Lekkasje i demninger og mangel på skjøtsel fører flere steder til gjengroing, noe som er negativt for mange fuglearter. Hogst og utbygging inntil våtmarker og bekker kan også være til skade. I 2008 ble det gjennomført fugletellinger i og ved dammene i Nesodden og Frogn. Rapporten kan leses her: https://oa.birdlife.no/download.php?file=Upload/Brukerfiler/dokumenter/dok_5678_2.pdf

Øyene i fjorden

Noen av øyene i fjorden ligger i Nesodden kommune. I fuglesammenheng er Skjælholmene og Husbergøya de mest interessante i Bunnefjorden, mens Steilene i Vestfjorden er viktigste fugleområde på den siden. I tillegg er Storeflu et viktig gruntvannsområde i Bunnefjorden.

Måker, ender og gjess dominerer som hekkefugler på øyene. Gråmåke, sildemåke, svartbak, hettemåke og fiskemåke hekker i kolonier. Grågåsa er den tallrike gåsearten, mens hvitkinngås også forekommer. Ærfugl og siland er de mest tallrike blant endene. Makrellterne finnes spredt, med enkelte kolonier, men forsvinner lett som følge av båtfolk og hundeeiere som ikke tar hensyn.

Andre sjøfuglarter kan vi finne til ulike årstider på fjorden. Vinterstid kommer gjerne ulike arter av alkefugler inn fjorden for å søke etter fisk. Lomvi og alke er vanligst, mens alkekonge og lunde forekommer mer sjeldent. I trekketidene vår og høst ser vi gjerne smålom, storlom og en rekke andearter. Flokker av kvinand er vanlig og tildels tallrik forekommende, særlig når vannene i skogsområdene er islagte.

Det er ikke bare båttrafikk som truer fugler på øyene. Fremmede og uønskede plantearter har funnet gode vekstvilkår på øyene og endrer økologien mye, til fortrensel for arter som er naturlig tilhørende.

Nesoddtangen

Et spesielt fuglefenomen utspiller seg på nordenden av halvøya vår. Ved ferjeleiet på Nesoddtangen konsentreres trekkfugler som er på vei mot nord, særlig om våren. Fugler på trekk foretrekker å fly over land, og unngår derfor så langt de kan å fly over vann. Nesoddens form gjør derfor at nordspissen av halvøya er et fint sted å oppleve synlig trekk av arter som i dagslys. Mars, april og mai kan by på gode dager for fuglekikkere når værforholdene er gunstige. Det kan gjerne være lett vind fra nord eller nordøst. Dette gjør at fugler flyr lavt for å unngå den hardeste motvinden og i større grad flyr over land. De blir dermed lettere å oppdage.

Hele 200 arter er observert på Nesoddtangen. De mest tallrike trekkfuglene er bokfink, bjørkefink, ringdue, gråtrost og rødvingetrost. På gode dager trekker de ut over fjorden i tusentall. Kortnebbgås kan også passere i tusentalls på gode dager i mask og april. Disse kommer fra Danmark og skal til Svalbard, med midlertidig opphold i Trøndelag.

Når fuglene treffer vannkanten blir de ofte usikre og begynner å nøle og sirkle rundt, før de fleste likevel tar mot til seg og trekker over til Snarøya eller Bygdøy. Noen synes det blir for skummelt og enten snur eller bruker mange forsøk på å trekke ut. Dette gjelder særlig arter som ikke har det sterkeste trekkinstinkt, eller som ikke er de raskeste flyverne. Dette er arter vi gjerne kaller streiffugler, eksempler er flere meisearter, skjære, nøtteskrike og hakkespetter. Et vanlig, og nesten komisk syn, er skjærer som har lyst til å krysse fjorden. De blir alltid veldig usikre og tar seg flere runder høyt oppe i lufta. Noen snur, men de fleste kommer seg ut over fjorden etter mye om og men.

Grunnen til at landfugler ikke liker å fly over vann, er nok farene de ikke kan beskytte seg mot. Lande kan de jo ikke. Skulle det komme en rovfugl, kan de ikke gjemme seg. Frykten mot å bli overrumplet av dårlig vær kan også være en årsak til frykten, selv om dette ikke gjelder i særlig grad på en så kort strekning som her.

Fugler i bebyggelsen

Det er stor variasjon innenfor de områdene av Nesodden som har bebyggelse. Områder som har eldre bebyggelse har gjerne et mer grønt preg og mer trevegetasjon enn nylig utbygde områder, og dermed et rikere fugleliv. Det er lett å tenke at bebygde områder nødvendigvis har et fattigere fugleliv enn mer naturpregete områder, noe som for en stor del er riktig. Ganske mange fuglearter trives imidlertid godt, eller til og med best, i områder med nokså tett bebyggelse og folk. Noen eksempler er gråspurv, pilfink, svarttrost, svarthvit fluesnapper, kjøttmeis, blåmeis, ringdue, skjære, linerle og munk. Sidensvansen kommer i flokker tidlig på vinteren og spiser gjerne hagebær eller rognebær. Bebyggelse som ligger spredt vil ha et fugleliv som preges av nærheten til skog eller jorder. Eksempler er gulspurv, jernspurv, dompap, musvåk og grønnspekk.

Foring av fugler er vanlig, særlig om vinteren. Ganske mange arter nyter godt av det, og gråspurv, pilfink, meiser og finker opptrer i gode antall. Ringduene plukker gjerne opp frø som spurver og

finker søler utover, og svarttrosten dukker gjerne opp hvis man legger ut epler.

UTVIKLINGEN

Utbygging i eller nær spesielt verdifull natur

Med den mosaikkpregete arealbruken vi har på Nesodden, er det sjans for at nye byggeprosjekter kan komme i konflikt med verdifulle naturområder. Kommunen er den viktige aktøren i arealforvaltningen, og bestemmer om inngrep i naturen kan utføres, og eventuelt hvordan. Et problem kan være at ulike etater i kommunen mangler samhandling, slik at nødvendig informasjon ikke kommer fram til de som faktisk bestemmer eller gjennomfører tiltaket. Da kan noe fort gå galt, og natur kan forringes. Kommunen har flere typer «verktøy» til disposisjon, og informasjon fra naturkartlegging skal brukes som grunnlag i saksbehandlingen. Likevel er det behov for engasjement fra befolkningen når vi oppdager eller frykter at natur som skal bevares ikke blir bevart eller ikke i tilstrekkelig grad blir tatt hensyn til.

Hjertesukk fra en veteran

Hans Tjernshaugen gikk nylig av som styreleder i BirdLife Nesodden lokallag, og skrev i den anledning disse betraktningene omkring fuglevern og naturvern på Nesodden. «Hjertesukk», kaller han det:

Skogvern

Som alle kystnære skoger representerer nesoddskogene svært varierende biotoper og et stort arts mangfold med flere rødlistede arter. Men skogene er truet fra flere hold. Bare i min fireårige tid som lokallagsleder har vi støtt på problemer i fleng: (1) Nesodden kommune har ikke vedtatt meldeplikt for hogst, (2) lovverket mangler paragrafer som hindrer hogst i hekketiden (med unntak av flersjiktet løvskog), (3) forskrifter som i klartekst forbyr inngrep i områder som er under utredning for utbygging, (4) kartlegging av verdifulle landskap og arter bestilles av utbygger, som kan velge rapporter som er gunstige for utbygging, (5) svært få og små arealer er vernet idet kommunen bare går inn for frivillig vern, og (6) ikke minst mangler vi en bindende markalov, slik bl.a. Oslo har.

Kulturlandskapet

Karakteristisk for Nesodden er Ikke de store jordbruksflatene som brer seg så langt øyet når, men en frodig mosaikk av edelløvskog/blandingskog/dyrket mark. Vi har etter sigende den nordligste utpost av sammenhengende eikeskog. Utbygging har foreløpig ikke gått ut over kulturlandskapet i like stor grad som skogsområder, men veiprosjekter og andre mindre inngrep i tillegg til gjengroing og uheldige driftsmåter i landbruket har blant annet ført til at vi helt har mistet vipa og lerka. Heldigvis ser det ut til at gulspurv og musvåk greier seg bra.

Strandsonen og øyene

Øyene rundt Nesodden tilhører i motsetning til fastlandet geologisk sett Oslofeltet med kalkrike sedimentære bergarter og et unikt vekstliv. Utfordringene står i kø: Små verneområder, fremmede plantearter, småbåtferdsel og forurensning. Når det gjelder strandsonen generelt, er det begrenset med ubebygde områder, og det er for lett å gi unntak for bygging i hundremetersonen.

www.nesodden.historielag.org

Org.nr. 971257075

Produksjon og design: Marianne Jakset – Goffin Reklame | Trykk: Merkur Grafisk AS | Opplag: 800